

ZEYTİNBAĞI (TRİLYE)'NDA TURİZM İMKÂN LARI

The Tourism Possibilities in Zeytinbağı (Trilye)

Selma Akay ERTÜRK

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü

akays@istanbul.edu.tr

Alındığı tarih: 15.02.2010; Kabul tarihi: 31.05.2010

Özet

Bu araştırma Marmara Bölgesinde, Güney Marmara Bölümünde, Bursa Yöresinde ve Marmara Denizi'nin güney kıyısında yer alan ve küçük bir kıyı yerleşmesi olan Zeytinbağı'nda turizm imkânlarının araştırılması amacıyla yapılmıştır. Ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yapılacak kalkınma planlarında çeşitli alternatifler içinde sadece biri olan turizm faaliyetleri küçük şehirler, kasabalar ve köyler için çok önemli bir fırsattır. Kuruluşu çok eski dönemlere dayanan Zeytinbağı, günümüzdeki gelişmesi itibarıyla turizm açısından özellikle de kırsal turizm ile tarihî ve kültürel turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Zeytinbağı doğal coğrafi özelliklerinin yanı sıra, tarihî ve mimari dokusuyla da dikkati çeken bir yerleşmedir. Son yıllarda yerleşmede turizm faaliyetleri gelişmeye başlamış olmasına rağmen, bu faaliyetler tam olarak istenilen düzeye ulaşamamıştır. Yörenin sahip olduğu turizm potansiyelinin daha iyi bir şekilde kullanılması, turizm planlamasının yapılması, turizmin bölgenin kalkınmasında daha büyük bir rol oynayan ekonomik faaliyet haline gelmesini sağlayacaktır. Çünkü turizm, yatırımları ve iş hacmini arttıran, gelir yaratan, döviz getiren, yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen bir ekonomik faaliyettir. Araştırma sahasındaki doğal çekicilik kaynaklarının koruma-kullanma dengesi gözetilerek kullanılması, bu kaynakların kırsal turizm amaçlı kullanılması, tarihî ve kültürel kaynaklarının restore edilmesi, işlev kazandırılarak korunması ve kullanılması Zeytinbağı'nda turizmin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Zeytinbağı (Trilye), Turizm, İmkânlar, Potansiyel

Abstract:

This study has been carried out for the purpose of investigating tourism possibilities in Zeytinbağı which is a coastal settlement and locates on the southern coast of Marmara Sea in the Bursa Area in the Southern Marmara Section of Marmara Region. Tourism activities will be an important advantage among various alternatives for development plans to be made for economical improvement in cities, small towns and villages. Zeytinbağı that its history goes to early ages has a significant potential with respect to rural tourism, historical tourism and cultural tourism with respect to tourism considering the current development. Apart from its natural geographical characteristics, Zeytinbağı attracts attention with its

historical and architectural characteristics. Although in recent years, tourism activities have been developed, these activities are not at sufficient level. Using the tourism potential of the settlement in a more efficient way, making tourism planning will provide tourism as an important economical role in the development of the region. Because tourism is an economical activity which increases investments and business volume, creates income, provides exchange, enables new employment areas, and affects social and cultural life. Using natural attraction resources in the research area by observing protection-usage balance, managing such resources for economical tourism purposes, renovating historical and cultural resources, protecting and using by means of functioning are important factors in tourism development of Zeytinbağı.

Key words: *Zeytinbağı (Trilye), Tourism, Possibilities, Potential*

GİRİŞ

Ülkemizde birçok küçük şehir, kasaba ve köy ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır. Bu yerleşmelerde genellikle ziraî faaliyetler ön planda olup, diğer ekonomik faaliyetler istenilen düzeyde gelişmemiş veya ekonomik faaliyetler çeşitlendirilememiştir. Nüfusları azalmakta hatta gerilemekte olan bu yerleşmelerde, genç nüfusa yeni iş imkânları yaratılamamaktadır. Bu küçük şehir, kasaba ve köylerden, sanayi, hizmet, ticaret, turizm ve ulaştırma sektörlerinin gelişmiş olduğu bölgelere doğru yönelen göç hareketleri ortaya çıkmaktadır. Yerleşme tarihi çok eski dönemlere kadar inen, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olan, bunların izlerini taşıyan ve doğal coğrafi çevreleriyle de dikkat çeken bu yerleşmelerde, ekonomik kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi için yapılacak kalkınma planlarında çeşitli alternatifler içinde sadece biri olan turizm faaliyetleri çok önemli bir fırsattır. Çünkü turizm, yatırımları ve iş hacmini arttıran, gelir yaratan, döviz getiren, yeni istihdam alanlarının açılmasını sağlayan, sosyal ve kültürel hayatı etkileyen bir ekonomik faaliyettir. Akova (1998: 91)'ya göre turizm hareketine katılan milyonlarca kişinin, tatillerini geçirdikleri yörelerdeki temel ihtiyaçlarının giderilmesi için konaklama, beslenme, hediyelik eşya, alış-veriş ve ulaşım sektörleriyle turistik faaliyetlerden dolayı olarak etkilenen tarım, sanayi ve hizmetler sektörlerinde yaratılan sirkülasyonun ekonomide meydana getirdiği canlılık, öncelikle turistik yörelerde daha sonra da ülke genelinde refah düzeyinin artmasına neden olabilecek düzeyde önemli bir olaydır.

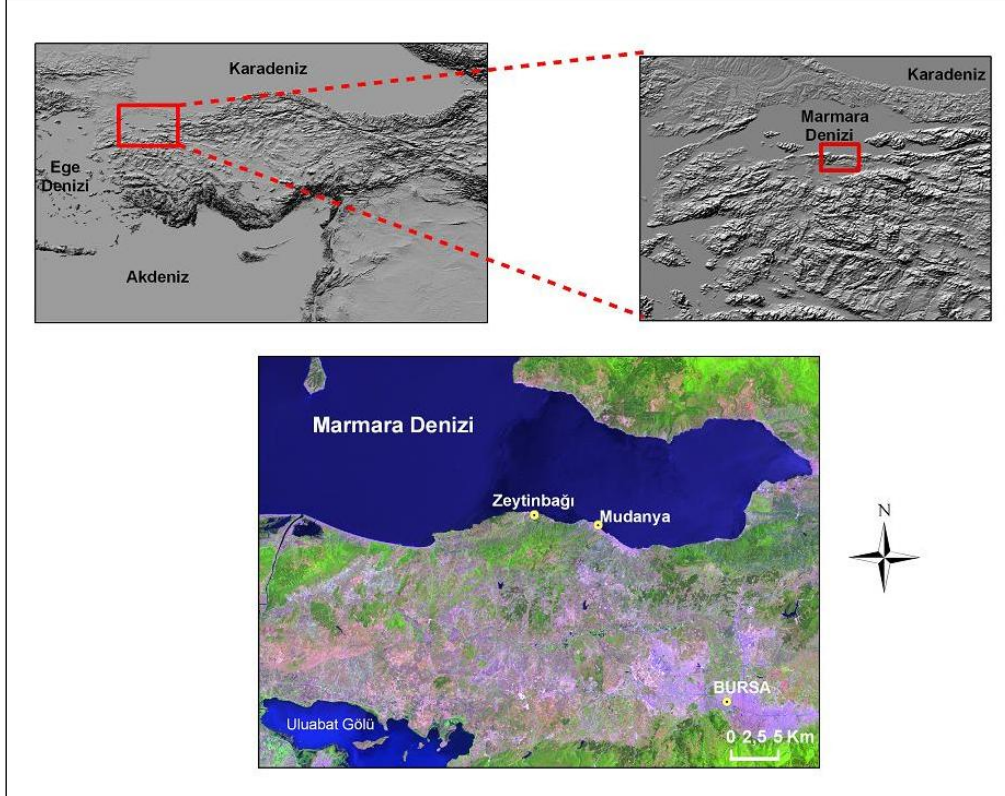
ZEYTİNBAĞI'NIN DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ

Zeytinbağı, Marmara Bölgesinde, Güney Marmara Bölümünde, Bursa Yöresinde ve Marmara Denizi'nin güney kıyısında yer alan küçük bir kıyı yerleşmesidir (Şekil 1). Kuruluşu çok eski dönemlere dayanan Zeytinbağı, günümüzdeki gelişmesi itibariyle turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Zeytinbağı doğal coğrafi özelliklerinin yanı sıra, tarihi ve mimari dokusuyla da dikkati çeken bir yerleşmedir. Son yıllarda şehirde turizm faaliyetleri gelişmeye başlamış olmasına rağmen, bu faaliyetler tam olarak istenilen düzeye ulaşamamıştır. Yörenin sahip olduğu turizm potansiyelinin daha iyi bir şekilde kullanılması, turizm planlamasının yapılması, turizmin bölgenin kalkınmasında daha büyük bir rol oynayan ekonomik faaliyet haline gelmesini sağlayacaktır.

Zeytinbağı ve çevresi, doğu-batı istikametinde uzanan Mudanya dağlık kütleli dahilinde Eosen fliş içinde açılmış olan Çamaşır Dere vadisinin kuzey kısmında bulunmaktadır. Bu yöredeki flişler, bazı yerlerde kaba (iri) unsurlu çimentolaşmış greler (Kumyaka civarında), bazı yerlerde marn, bazı yerlerde de marnlı kalker ve kalkerlerden oluşmuştur. Yerleşmenin batısında bugün Çamlı Kahve ismindeki rekreatif amaçlara (manzara seyretme, fotoğraf çekme, dinlenme, yeme-içme) hizmet eden bu alan, Zeytinbağı'nın nispeten yüksek bir tepesine (60 m.) tekabül eder ki, burada esas itibariyle kalker formasyonlar aflöre olmuştur ve kalker seriler, Eosen flişindeki diğer serilere nazaran daha dayanıklı olduğundan tepelik alanı oluşturmaktaydı. Bu tepelik alan Trigleia adlı eski grek yerleşmesinin M.Ö. 7.-8. yüzyılda akropolünü oluşturmaktaydı. Bu kalker aflormanı ve onun oluşturduğu tepelik alan Arkaik Çağ'da, Klasik Çağ'da ve Helenistik Çağ'da Ege Denizi'nden Karadeniz'e doğru giden veya dönen gemiler için bir durak noktası idi. Zeytinbağı'nın hava durumuna göre teknelerin sığındığı birkaç limanı mevcut idi. Bunlar Kapanca Limanı, Sivzi Limanı ve

ZEYTİNBAĞI (TRİLYE)'NDA TURİZM İMKANLARI

Ketendere limanlarıydı (Şekil 2). Bu tepe aynı zamanda batıda Kyzikos (Erdek) istikametinden gelerek İstanbul Boğaz'ından geçen ve Karadeniz'e çıkan teknelerin kullandığı rota üzerinde bulunmakta; Kios (Gemlik) Körfezine, Nicea'ya (İznik) ve Prusa'ya (Bursa) gidecek yolcuları ve malları taşıyan gemiler için bir işaret mevkii (kerteriz) ve uğrak hizmetini de görüyordu. Akropol'ün yer aldığı tepede de genellikle açık havalarda bayrak dalgalandırarak; kapalı havalarda ise, ateş yakılarak liman mevkii gemilere işaret edilmekteydi. Tekneler, yelkenli ve kürekli gemiler, Trilye (Trigleia) ve Mudanya (Myrleia) limanlarından kuzeye Armutlu'ya yönelir ve elverişli hava şartlarını bekleyerek, Bozburun'dan Adalar'ın (Prens adaları) batısından kuzeye doğru İstanbul'a (Kalkhedon'a) ve İstanbul Boğazından da Karadeniz'e (Pontus'a) çıkmaktaydılar.

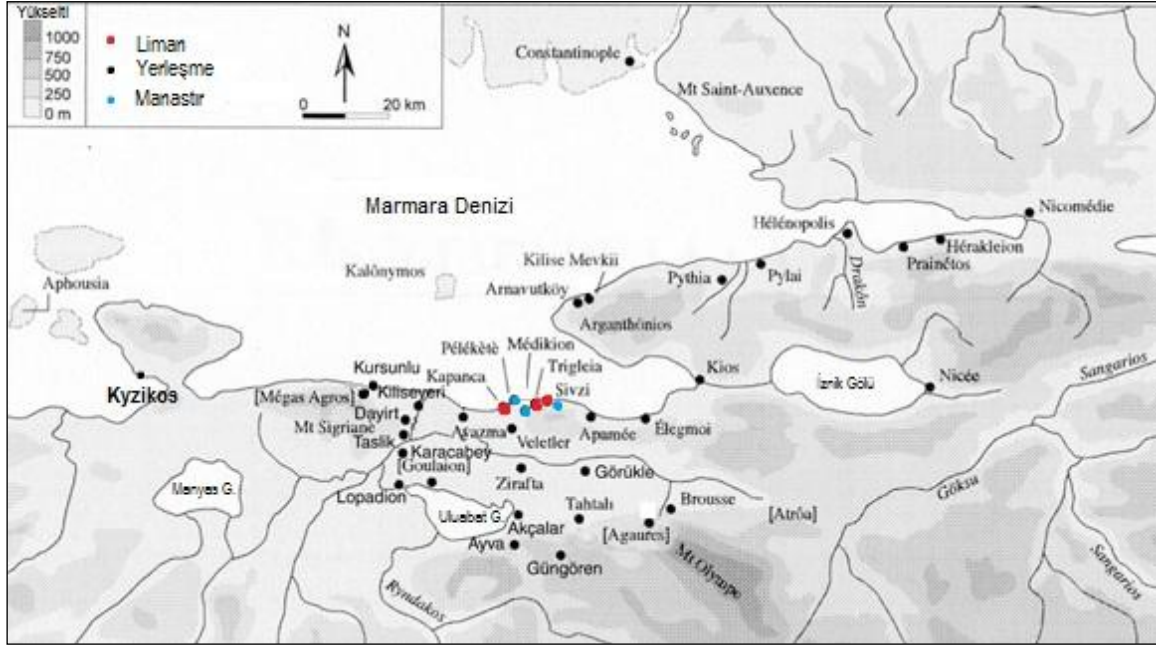

Şekil 1: Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası
Figure 1: Location Map of Study Area

Zeytinbağı'nda meteoroloji istasyonu olmadığından Zeytinbağı'nın Mudanya'ya oldukça yakın olması sebebiyle çalışma sahasının iklim verilerinden bahsedilirken, Mudanya meteoroloji istasyonunun verilerinden faydalanılacaktır. Yörede yıllık ortalama sıcaklık değeri 16.7°C, en soğuk ay ortalaması Şubat ayında 5°C, en sıcak ay ortalaması Ağustos ayında 22.4°C'dir. Bölgedeki sıcaklık değerleri Ege ve Akdeniz Bölgelerine göre daha düşüktür. Yıllık ortalama nisbi nem değeri %64 ve yıllık ortalama yağış miktarı ise, 613.7 mm.'dir. En yağışlı ay Aralık (108.2 mm.), en kurak ay ise, Temmuz (14.7 mm.)'dur. Marmara Bölgesinin Güney Marmara Bölümü'nde Marmara Denizi kıyısında yer alan araştırma sahasında genel olarak Akdeniz ile Karadeniz iklimi arasında bir geçiş tipi iklimi görüldüğünü söylemek mümkündür. Zeytinbağı ve çevresinin iklim özellikleri, yörede güneş-deniz-kum turizminin, Ege ve Akdeniz Bölgeleri'nde olduğu gibi çok fazla gelişmesini engellemiştir. Ancak aynı iklim özellikleri, çalışma sahasında doğaya dayalı kırsal turizmi, kaynağını tarihi ve kültürel çekiciliklerden alan turizmin gelişmesini kısıtlamamaktadır. Özellikle ilkbahar, yaz ve sonbahar mevsimleri Zeytinbağı'nı ziyaret etmek için çok uygundur. Başta yaz mevsimi olmak üzere genellikle bu mevsimler Zeytinbağı'nın en yoğun olarak ziyaret edildiği dönemlerdir.

Zeytin ağaçları ve çamlar, Zeytinbağı ve çevresinde genellikle geniş alanları kaplamaktadırlar. Yerleşmenin temel geçim faaliyetlerinden biri olan zeytincilikle birlikte az da olsa meyvecilik de yapılmaktadır. Bundan dolayı zeytin ağaçlarıyla birlikte incir ve şeftali gibi meyve ağaçları da rastlamak mümkündür. Zeytin ağaçlarının yaz ve kış boyunca yeşil kalmaları sebebiyle Zeytinbağı'nın çevresindeki yamaçların coğrafi peyzajı her daim yeşil bir görünüm kazanmaktadır. Bu durum ise, şehirlerden bir süreliğine ayrılıp, yeşille iç içe olmak isteyen, denizi seyretmek isteyen, deniz havasını teneffüs etmek isteyen ziyaretçilerin Zeytinbağı'nda bu isteklerine kavuşmalarını sağlamaktadır.

Zeytinbağı'nın coğrafi konumu, topoğrafyası, iklimi, bitki örtüsü ve manzarası yani doğal çevre özellikleri, kırsal turizm, tarih ve kültür turizmi açısından oldukça uygundur ve bu turizm türlerini destekler niteliktedir.

Şekil 2: Trilye (Zeytinbağı) ve çevresindeki antik limanlar, antik yerleşmeler ve manastırlar (Auzepy, 2007'den değiştirerek)

Figure 2: The antique ports, antique settlements and monasteries in Trilye (Zeytinbağı) and its environs (from Auzepy, 2007)

ZEYTİNBAĞI'NIN TARİHSEL GELİŞİMİ VE ADININ KAYNAĞI

Zeytinbağı ve çevresi, İlkçağ'da Bithynia adı verilen bölge içerisinde bulunmaktaydı. Zeytinbağı'nın 1963 yılından önceki ismi olan Trilye adının kökeni konusunda birçok görüş vardır. Umar (1993: 175)'a göre Trilye adı Bryllion'dan gelmektedir. Marmara Denizi'nin güney kıyısında yer alan Trilye yöresinde ele geçen yazıtlardan ve Byzantion'lu Stephanos'un Trilye adını ele alırken verdiği bilgiden Bryllion'un, Trilye'nin atası olan İlkçağ yerleşmesinin adı olduğu anlaşılmaktadır. Bundan hareketle Trilye adının Bryllion'dan bozma olduğu düşünülmektedir. Bryllion adının sonundaki -ion, Yunan dilinin eklemesidir ve Yunan dilinde "-yeri" anlamına gelen bir takıdır. Yerleşmenin bulunduğu yöre, Plinius'ta (V 144) Bryllis olarak anılmıştır. Bryllion adının Anadolu'lu aslının, Brula olabileceği ve Bru sözcüğünden türetilmiş olabileceği üzerinde durmaktadır. Trigleia, İlkçağ kenti Bryllion'un Trilye olmadan önceki biçimidir. Trigleia, Eski Yunan dilinde Trigla (=Barbunya balığı) adından türetilmiş ve "Barbunya balığı yurdu" anlamındadır (Umar, 1993: 799). Eski dönemlerde, Trilye kıyılarında özellikle de Çamaşır Deresinin denize döküldüğü yerde ve yakınında bol miktarda barbunya balığı bulunmakta ve bu balıklar Doğu Roma İmparatorluğu'nun başkenti olan Kostantinopolis'e gönderilmekteydi. İkinci bir görüş; Cenevizliler zamanında korsanlar Marmara Denizi kıyısında bulunan kıyı yerleşmelerine, özellikle küçük köylere sık sık saldırımları sebebiyle, Trilye, Kapanca ve Sivzi

yerleşmelerinin halkları, süregelen bu tehlike karşısında daha güçlü bir savunma yapabilmek için bir araya gelerek Trilye (=üç şehir) şehrini kurarlar. Diğer bir görüş ise, Trilye/Trilya adının Yunanca'da üç aziz anlamına gelen tri-iliya'dan geldiği şeklindedir. 367 yılında yapılan ve İznik Konsülü olarak tarihe geçen konsülde, Hristiyan din adamları arasında meydana gelen anlaşmazlık nedeniyle Aya Yani, Aya Sotiri ve Aya Yorgi adlı üç din adamı aforoz edilirler. Bu din adamları müritleriyle birlikte Trilye ve çevresine yerleşirler ve kendi adlarını taşıyan manastırları kurarlar. Dostoğlu (2000: 136)'na göre ise, bu üç din adamı 787 yılındaki II. İznik Konsülü'nden sonra yani 8. yüzyılda bölgeye yerleşmiş ve manastırları kurmuşlardır.

Bugün olduğu gibi eski çağlarda da Zeytinbağı, mahalli öneme sahip bir liman şehriydi. Hemen doğusunda Mudanya, 25-30 km. güneyde kalan ve önemli bir şehir durumundaki Bursa'nın liman şehri olarak şüphesiz daha büyük bir öneme sahipti. Doğu-batı istikametinde uzanan Mudanya sıradağlarını aksiyal alçalma sahasını katederek, güneye doğru geçen karayoluyla rahatlıkla Bursa ovası ve Bursa şehrine ulaşıyordu. Zeytinbağı'nın esas önemli hinterlandına; güneyden kuzeye doğru Marmara Denizine dökülen Çamaşır Deresinin açmış olduğu tabii yoldan, güneye doğru Uluabat ve Manyas Gölü Havzalarına ulaşmaktaydı. Bu havzalara doğru sokulan yolun denize ulaştığı mevkide de bu liman şehri kurulmuş bulunmaktaydı. Uluabat ve Manyas Gölü Havzalarından başta hububat olmak üzere, çeşitli hayvan ürünleri, şarap, zeytinyağı, zeytin ve tuzlalarda üretilen tuz Trilye limanından dışarıya ticareti yapılan önemli ürünleri teşkil etmekteydi.

Hiç şüphe edilemez ki Zeytinbağı liman şehrinin tarihte öneminin en fazla arttığı dönem Batı Anadolu'da Pers hakimiyeti dönemidir (M.Ö. 546-334). Zira bu dönemde satraplık merkezi Dasklion (Eşkel)'a verilmiş olduğundan, idari ve siyasi ağırlık merkezi Manyas ile Uluabat Havzasına intikal etmişti. İzmit Körfezi ve Gemlik Körfezi çevreleri, Zeytinbağı'dan, Uluabat Gölüne ve Manyas Gölüne ulaşan yolla Anadolu'nun batısına ulaşmaktaydı (Doğancı, 2005: 182).

9. yüzyılın sonundan 14. yüzyılın başlarına kadar geçen devrede, kaynaklarda Trilye ve çevresiyle ilgili çok fazla bir bilgi bulunmamaktadır. 1261 yılından sonra Doğu Roma İmparatoru Mikhael Palaiologos (1261-1282) tarafından Cenevizlilere Marmara Denizi kıyılarında ticaret yapma imkânı tanınmıştır. Cenevizliler, Lopadium (Uluabat) çevresinden çıkarılan tuz madeninin, Marmara Deniz kıyısındaki Trilye ve Apameia (Mudanya) limanlarından ihraç etmekteydiler (Büyükögen, 1969: 8). Buna göre, bu tarihlerde Zeytinbağı'nın önemli bir liman şehri olduğu anlaşılmaktadır.

Mudanya Osmanlılar tarafından 1321'de alındıktan sonra bölgede Bizanslıların tek limanı haline gelen Zeytinbağı, Bursa'daki Osmanlı kuşatması sırasında Bizanslılara İstanbul'dan asker ve gıda yardımının yapıldığı bir merkez olmuştur. 1330'lu yıllara kadar bir Bizans kasabası olan Zeytinbağı, bu tarihten sonra Türkler tarafından fethedilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminde Bursa ve çevresinde meydana gelen karışıklıklar nedeniyle, bölgedeki Rumlar köylerini terk edip, Mudanya ve çevresindeki kıyılara yerleşmişlerdir. Zeytinbağı, Cumhuriyet dönemine kadar Bursa sancağına bağlı Kite (Ürünlü) kazasının zengin bir Rum yerleşmesi olarak varlığını sürdürmüştür. İstanbul'un Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olmasından sonra Trilye limanı, Bursa ovası ve Kite kazası civarındaki ürünlerin Dereköy-Mirzaoba güzergâhını izleyerek, İstanbul'a ve Osmanlı İmparatorluğu'nun diğer yörelerine ulaştırılmasında önemli bir görev üstlenmiştir (Kaplanoğlu, 2000: 3). Zeytinbağı'nda ve güneyindeki köylerde (Mirzaoba, Kaymakoba v.b.) Türk nüfus bulunmasına rağmen, 1922-1923 yılındaki Nüfus Mübadelesine kadar Zeytinbağı nüfusunun büyük bir bölümü Rumlardan oluşmaktaydı. Trilye'nin adı 1900'lü yılların başında Mahmut Şevket Paşa kasabası, 1963 yılında ise, yerleşmenin çevresinde geniş bir alanda zeytinlikler bulunduğu Zeytinbağı olarak değiştirilmiştir.

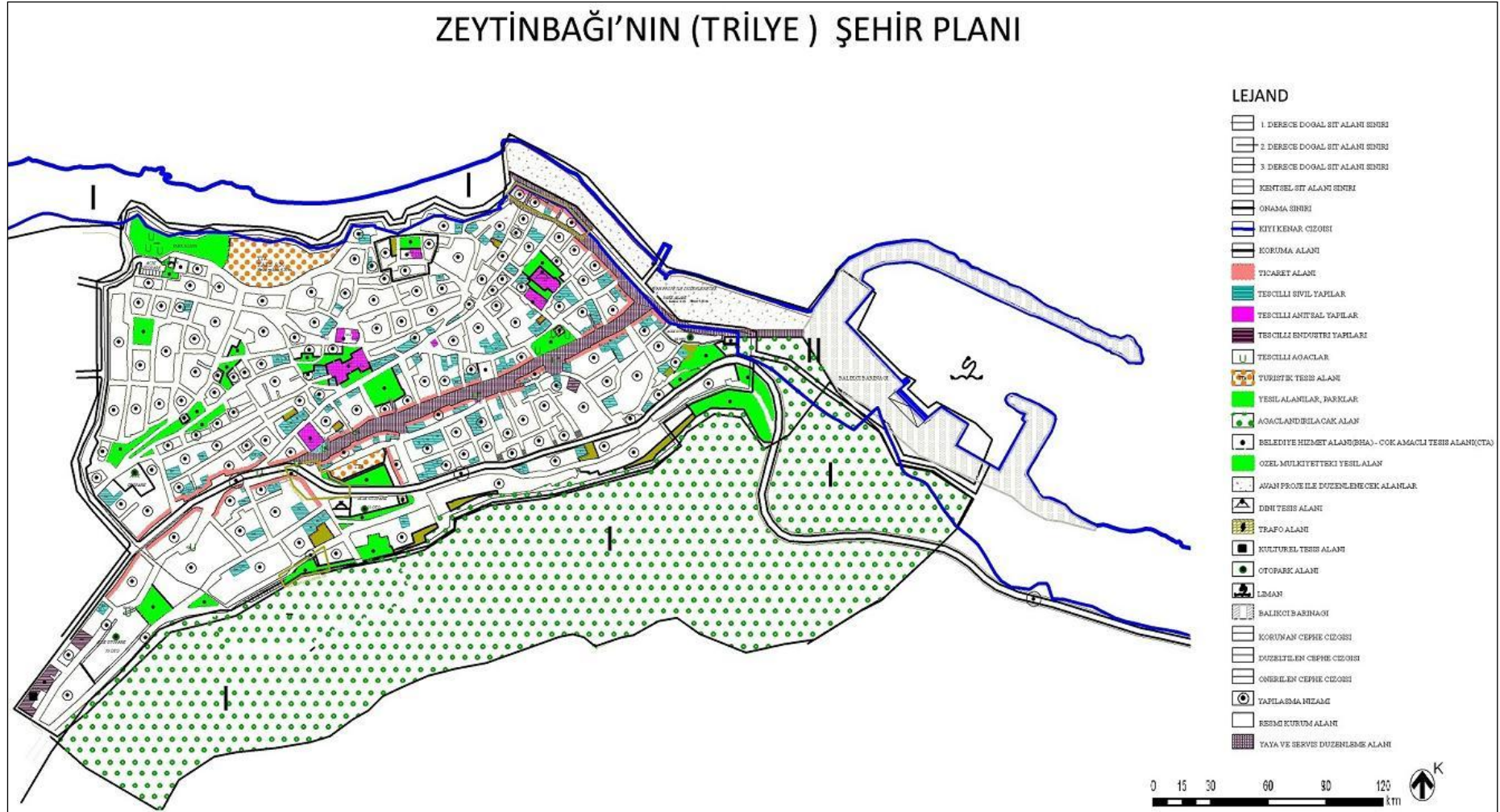
ZEYTİNBAĞI'NIN ŞEHİR PLANI

Eosen flişleri içinde güneyden kuzeye doğru açılan Çamaşır Deresinin vadisi oldukça dik ve dardır. Ayrıca vadinin boğulmuş, deniz istilasına uğramış ağız kısmı, küçük bir koyu oluşturmuş bulunduğu Zeytinbağı deniz ulaşımı ve balıkçılık açısından önemli olmasına rağmen çok fazla gelişmemiştir.

Vadinin morfolojik özellikleri Zeytinbağı'nın yerleşim planı üzerinde de büyük ölçüde etkilidir (Şekil 4). Derenin doğusunda ve batısında dar taban ovası ve vadinin yamaçları boyunca Zeytinbağı, kurulduğu günden beri kuzey güney istikametinde gelişmiş bulunmaktadır. Bu vadinin üzeri 1950'li yıllarda kapatılmıştır. Yerleşmenin ana caddesi olan İskele Caddesi vadinin tabanına tekabül etmektedir. Zeytinbağı'nın aynı zamanda en işlek caddesi de olan İskele Caddesi üzerinde, Zeytinbağı evlerinden örnekler, çeşitli dükkânlar ve anıt ağaç olarak tescil edilmiş çınar ağaçları bulunmaktadır (Şekil 3). İskele Caddesinin ara sokaklarından bir tanesinde ise, Zeytinbağı'nın önemli yapılarından biri olan Taş Mektep bulunmaktadır. Esas itibariyle kuzeydoğu-güneybatı istikametindeki nehrin yatağına paralel ve vadinin her iki yamacında daha yüksek yerlerden geçen ana caddeleri ve tali caddeleri dik istikamette, adeta grid plana uygun kesen sokaklar hakimdir. Bu bakımdan Zeytinbağı'nın şehir planı, Türk ve Osmanlı şehirlerinin planlarından farklı bir yerleşim düzenine sahiptir. Çamaşır Deresinin oluşturduğu birikinti yelpazesi, şehrin sokak ve caddelerinin yapısını etkilemiş, vadi içerisine yayılmış olan şehrin ara sokaklarında sık sık merdivenlerin kullanımını gerektirmiştir. Günümüzde Zeytinbağı'nın beş mahallesi bulunmaktadır. Bunlar; Halilbey Mahallesi, Niyazibey Mahallesi, Camiışerif Mahallesi, Enverpaşa Mahallesi ve Talatbey Mahallesi'dir.

Şekil 3: Zeytinbağı'nın ana caddesi olan İskele Caddesinden bir görünüm
Figure 3: A view from İskele Caddesi which is the main street of Zeytinbağı

Şekil 4: Zeytinbağı'nın şehir planı

Figure 4: Zeytinbağı's town plan

ZEYTİNBAĞI'NIN NÜFUS ÖZELLİKLERİ

Tahrir defterlerinde Trilye'nin adına Aya Yorgi, Naz-İli, Virikli veya Trig-ili biçiminde yer verilmiştir. Trilye'nin adı, 1530 tarihli tahrirat defterine göre Virikli biçiminde yazılmıştır. Bu tarihte Trilye'de 180 hane bulunmaktaydı. Belgelere göre köyde, Rumların yanı sıra Türklerin de yaşadığı anlaşılmaktadır. Bir belgede ise, Trilye'nin yakınlarında Bâlica Çiftliği bulunduğu kayda geçmektedir. Köyden göçen Rumların ifadelerine göre, Trilye önce Kapanca limanı bölgesinde kurulmuş, daha sonra Rumların Palahorya (Eski köy) dedikleri, köyün 4 km. kadar batısındaki Çifteköprü mevkiine taşınmıştır. Trilye'nin bugünkü yeri üçüncü yeridir. Trilye, Yıldırım Bayezıt'ın vakıf köyüdür ve geliri Yıldırım Medresesi'ne harcanmaktaydı. Salnamelerde 1880'li yıllardan başlayarak şehirde belediye örgütünün olduğu görülmektedir. 1870'te Trilye'de 1660'ı Rum, 55'i Türk olmak üzere toplam 1715 kişi, 1895 Yıllığı'na göre ise, 199 Türk ve 3.657 Rum toplam 3856 kişi yaşamaktaydı. 1890'lı yıllarda Trilye'de 95 dükkân, 55 mağaza (mahzen), 19 yağhane, 8 gazino (meyhane), 3 okul, 2 hamam, 7 kilise, 3 manastır, 3 ayazma, 2 han, 1 cami, 1 eczane, 1 balikhane ve 1 otel bulunmaktaydı. 1908 Yıllığı'na göre ise, Trilye'de 820 hane (ailenin beş kişiden oluştuğu varsayımıyla yaklaşık olarak 4100 kişi) yaşamaktaydı. 1920 yılına gelindiğinde savaşlar dolayısıyla Türklerin sayısında önemli ölçüde azalma olmuş, yerleşmede sadece 20-25 Türk hanesi kalmıştır (Kaplanoğlu, 2001: 303). Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Trilye ve çevresini terk eden Rumların yerine Nüfus Mübadelesiyle Girit, Selanik, Usturumca, Dedeâğaç, Serez, Tikveş ve Karacaova'dan gelen Türkler yerleştirilmiştir (Şeker, 1999: 120).

Trilye'den ayrılan Rumlar ise, Yunanistan'da Selanik'in güneydoğusunda yer alan Halkidikya Yarımadası'nın güneyinde kıyının biraz gerisinde kalan bir bölgede Nea Triglia adlı yerleşmeyi kurmuşlar ve bu bölgeye yerleşmişlerdir. Nea Triglia'nın güneyinde, deniz kıyısında Mudanya'dan göçen Rumların kurduğu Nea Moudhania adlı yerleşme bulunmaktadır. Zeytinbağı ve Mudanya gibi Nea Triglia ile Nea Moudhania da birbirine yakın olan iki yerleşmedir.

Tablo 1: Zeytinbağı'nda Yıllara Göre Nüfus (1935-2008)

Table 1: The Population of Zeytinbağı (1935-2008)

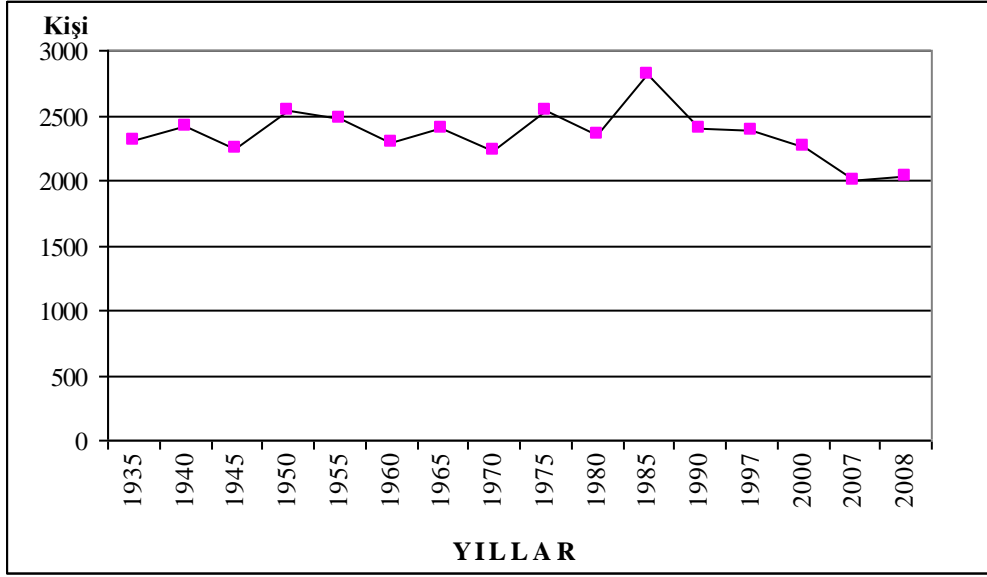
YILLAR	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000	2007	2008
NÜFUS	2306	2422	2242	2532	2474	2289	2395	2232	2544	2361	2809	2399	2387	2269	2006	2036

(Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları ve 2000 yılı sonrası için TÜİK genel nüfus sayımları)

(Resource: DIE General Population Censuses and TÜİK General Population Censuses since 2000)

Zeytinbağı, idari olarak Bursa İli'nin ve Mudanya İlçesi'ne bağlı bir bucak merkezidir. Yerleşme, 1935, 1940 ve 1955 yılları nüfus sayımlarında nahiye, diğer tüm sayım yıllarında ise bucak olarak geçmektedir. 1935 yılındaki nüfus sayımından, 2008 yılında yapılan adrese dayalı nüfus sayımına kadar Zeytinbağı'nda nüfusun yıllara göre değişimi incelendiğinde, 1935 yılından 2008 yılına kadar nüfusun çok fazla bir değişim göstermediği ortaya çıkmaktadır. 1935 yılında Zeytinbağı'nda 2306 kişi yaşarken, 1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın etkisinden dolayı nüfus 2242 kişiye gerilemiş, 1950'li yıllarda Bulgaristan'dan gelen göçmenler dolayısıyla nüfus 1950 yılında 2532 kişiye yükselmiştir. 1950-1953 yılları arasında bölgedeki zeytin ağaçlarında zeytin kara lekesi hastalığının görülmesinden dolayı verim alınamamış, yapılan ilaçlama etkili olmamıştır. Geçimini zeytincilikten sağlayan bölge insanının bir bölümü, ürün alamadığı için dışarıya göç etmiş ve 1950-1960 yılları arasında nüfus azalmıştır (Özden, 1966: 7). 1960 yılı ile 1970 yılları arasında nüfusta çok fazla bir değişim yaşanmamıştır. 1970'li-80'li yıllarda Karadeniz Bölgesinden Zeytinbağı'na yönelen göçler olmuştur. 1985 yılında nüfus 2809 kişiye yükselmiş, bu tarihten sonra ise, nüfus düşüşe geçmiş ve 2008 yılında 2036 kişiye gerilemiştir (Tablo 1, Şekil 5). 2008 yılında yerleşmede 1.041 erkek ve 995 kadın yaşamaktadır. Erkek nüfus oranı %51.1, kadın nüfus oranı ise, %48.9'dur. Nüfusun büyük bir bölümü yaşlılardan oluşmaktadır. Genç nüfusun lise eğitimine devam etmek için Mudanya'ya veya Bursa'ya gitmesinden, beraberinde bazan

ailelerinin de onlara eşlik etmesinden ve iş imkânlarının kısıtlı olmasından dolayı yerleşmede genç ve orta yaştaki nüfusun oranı daha azdır. Özellikle emekliler yaşamak için Zeytinbağı'nı tercih etmektedirler.

Şekil 5: Zeytinbağı'nda Yıllara Göre Nüfus (1935-2008)

Figure 5: Zeytinbağı's Population Growth (1935-2008)

(Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımları ve 2000 yılı sonrası için TÜİK)

(Resource: DIE General Population Censuses and TÜİK General Population Censuses since 2000)

ZEYTİNBAĞI'NDA TURİZM

Zeytinbağı'nda yıllara göre nüfusun yukarıda bahsedilen özellikleri göstermesi, şehrin ekonomisinin çok fazla gelişmediğini, buna bağlı olarak da yerleşmenin göç verdiğini ortaya koymaktadır. İş olanaklarının kısıtlı olması ve ilköğretim sonrasında eğitim imkânının bulunmaması genç ve orta yaştaki nüfusun şehirden ayrılmasına, Mudanya'ya veya Bursa'ya göç etmesine neden olmaktadır. Ekonomisi zeytinciliğe ve eski dönemlere göre gerilemiş olan balıkçılığa dayanan Zeytinbağı'nda, göçün önlenmesi, ekonomik faaliyetlere ivme kazandırılması ve yeni iş olanaklarının ortaya çıkarılması gerekmektedir. Son on yıldır turizm, Zeytinbağı'nın kalkınması için bir ümit kaynağı olmuştur. Özellikle dizi filmlerin çekim yeri olarak Zeytinbağı'nın tercih edilmesi, yerleşmenin ülke genelinde tanınmasını sağlamıştır. Dizilerin gösterimde bulunduğu dönem ve sonrasında, Zeytinbağı'nı merak eden ve görmek isteyen ziyaretçiler, günübirlik veya haftasonu için bölgeye gelmeye başlamışlardır. Yöre sakinlerinin turizme açık insanlar olmaları sebebiyle, evlerinin odalarını dahi konaklama talebini karşılamak için kiraya vermeye başlamışlardır. Zamanla yerleşmede pansiyon, otel, lokanta, çay bahçesi ve kafe sayısı da artmıştır. Doğal, tarihî ve kültürel kaynaklar açısından önemli çekiciliklere sahip olan bu yerleşmenin turizm potansiyelinin ortaya çıkarılması, en başta turizm planlamasının yapılmasına ve bu planlamanın hem yerel yönetim hem de yerel halk tarafından benimsenerek, uygulanmasına bağlıdır.

Zeytinbağı ve çevresinde kıyının genellikle yüksek kıyı tipinde yani falezli kıyı tipinde olması, yerleşmenin poyraza karşı korunaklı olmaması nedeniyle yaz mevsiminde hava ve deniz suyu sıcaklıklarının Ege ve Akdeniz Bölgesine göre daha düşük olması, kıyının çakıllı olması, Susurluk nehrinin denize döküldüğü noktanın yakın olması sebebiyle denizin çoğu zaman bulanık olması denizden faydalanmayı kısıtlamaktadır. Yukarıda bahsedilen faktörlerden dolayı Zeytinbağı'nda yaz mevsimi, Marmara Denizi kıyısında denizden faydalanmanın mümkün olduğu diğer kıyı yerleşmelerine göre daha sakin geçmekte, dolayısıyla yerleşmede yaz döneminde nüfus artmamakta, çok önemli bir ticari hareketlenme meydana gelmemektedir. Ancak aynı zamanda bu durum, yerleşmenin geleneksel dokusunun günümüze kadar korunmasını, yerleşmenin çevresindeki ziraat

alanlarının yapılaşma için kullanılmasını ve çevresel sorunların çıkmasını önleyen en önemli faktörlerden birisidir.

Zeytinbağı'nın da bağlı olduğu Mudanya ilçesinde özellikle de Mudanya'nın yakınında yer alan Güzelyalı'da 1980'lerden sonra, ikinci evlere olan talebin artmasından dolayı zeytinliklerin yerine çok katlı binalar inşa edilmiştir. Bu bölgede arazi kullanımında önemli değişimler yaşanmış, ziraat faaliyetleri ile turizm faaliyetleri arasında bir çatışma yaşanmıştır. Bölgede 1987 yılında 1.97 km² olan yerleşim alanı, 2000 yılında 5.42 km²'ye yükselmiştir (Akay Ertürk, 2008a: 393). Zeytinbağı'nda turizm faaliyetlerinin planlanması esnasında ziraat alanlarının amaç dışı kullanımlarının önlenmesi büyük önem taşımaktadır. Güzelyalı'da yaşanan olumsuz gelişmeler de göz önünde bulundurularak, zeytinliklerin korunması öncelikli konular arasında yer almalıdır.

Zeytinbağı korunmuş yapısıyla, güneş-deniz-kum turizmi açısından sahip olduğu dezavantajlı durumunu, doğa-tarih-kültür turizmini geliştirerek avantajlı hale getirme konusunda önemli bir potansiyele sahiptir. Kültür turizmiyle, turizm faaliyetleri tek bir mevsimde yoğunlaşmayıp, yıl geneline yayılma imkânı bulmaktadır. Belirli birkaç aya ya da sadece bir mevsime sıkışan turizm, birçok çevresel, sosyo-kültürel sorunlara yol açmakta, ekonomik beklentiler istenen düzeye ulaşmamaktadır (Soykan, 2003: 2).

Şekil 6: Çamlı Kahve'nin bulunduğu tepeden Zeytinbağı'nın ve Marmara Denizi'nin görünümü

Figure 6: A view of Zeytinbağı and Marmara Sea from Çamlı Kahve

Zeytinbağı, sahip olduğu hayli eskiye inen tarihçe ve bulunduğu doğal çevre ile turizmin gelişmesi için çok uygun bir yerleşmedir. Son yıllarda dünyadaki turizm anlayışı değişmeye başlamış, doğayla bütünleşme, geçmiş kültürlerin izlerini yerinde görme, kültürel temaslar, yaşam tarzı, inanç sistemleri, el sanatları, alış-veriş ortamları, eğlence biçimleri ilgi çeker olmuştur. Anonimleşen, her yerde varolan, standart, kimliksiz ürünler ve yerlere olan ilgi azalmakta hatta itici bulunmaktadır (Emekli, 2006: 54). Dünya'da alternatif turizm türlerine katılan turist sayısı her geçen gün artmaktadır.

Tarihsel kaynaklar, bir ülkenin önceki nesillerden kendisine miras kalan binalar, eski anıtlar ve başka çeşitli maddi varlıklardır. Bu kaynakların mekânsal olarak dağılımları birçok şekilde olabilir; uzak kırsal alanda tek bir çekicilik olabileceği gibi, köy, kasaba ve şehirlerde çekici bir görünüm oluşturacak şekilde bir cadde boyunca uzanmış binalar topluluğu veya belirli bir lokasyonda (örneğin müzelerde) birikmiş tarihsel nesnelere kadar

birçok çeşitliliğe sahiptir. Bir kasabada veya şehirde eski yapılar ne kadar fazla oranda ise, orasının tarihsel yapısı da o kadar güçlü ve coğrafi görünümünün çekiciliği de o kadar yüksektir. Tarihsel kaynakları pazarlamanın güçlüklerine rağmen, kitlesel turizm pazarında tarihsel özellikler büyük yer tutmaktadırlar. Birçok ülke bu kaynakların envanterini çıkarmakta ve ziyaretçi sayılarını sürekli izlemektedir. Her ne kadar ilk bakışta kitle pazarına hitap ettiği görülüyorsa da, tarihsel çekicilikler daha iyi eğitim görmüş ve toplumun "beyaz yakalılar" olarak bilinen kesimi tarafından ziyaret edilmektedirler (Özgüç, 1998: 160). Zeytinbağı çeşitli tarihsel kaynaklara sahip bir yerleşmedir. Onun bu özelliği Özgüç (1998)'ün de dediği gibi yerleşmenin coğrafi görünümünün çekiciliğini arttırmakta ve insanların bu yöreyi ziyaret etmelerini sağlamaktadır.

1980'li ve 1990'lı yılların başında Dünya'da başta kırsal turizm, tarih ve kültür turizmi olmak üzere sürdürülebilir turizm türleri daha büyük bir önem kazanmış ve teşvik edilmeye başlanmıştır. 1990'lı yılların sonlarında ise, geçmiş dönemlerden kalan tarihi ve kültürel varlıkların, turistik ürün haline getirilmesi teşvik edilmiştir. Geçmişin önemli bir turistik deneyim olarak değeri yeniden anlaşılmıştır (Boyd, 2002: 212). Son yıllarda doğal çekiciliklerin, kültürel, tarihi ve mimari kaynakların ve bu kaynakların turizm aracılığıyla değerlendirilmesi ülkemizde de gittikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Kültürel turizm, ülke-bölge toprakları üzerinde/altında bulunan ve geçmiş dönemlerden beri süregelen birikimi içeren her türlü maddi kalıntı ile sözel geleneğin, bunlara zarar vermeden toplumun yararlanabileceği değerlere dönüştürülmesi şeklinde tanımlanabilir. Kültürel mirasın gereği gibi korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasında, bu mirastan yararlanarak ortak bir kültür bilincinin oluşturulmasında kültürel turizm etkin bir rol üstlenmektedir (Emekli, 2005: 104).

2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı Turizm Özel İhtisas Komisyon Raporuna göre Türkiye'de, turizmin çeşitlendirilmesi ve 12 aya yayılması kapsamında termal ve sağlık turizmi, kültür turizmi, kongre turizmi, dağ ve yayla turizmi, kış turizmi, üçüncü yaş ve gençlik turizmi, yat ve deniz turizmi yatırımlarına öncelik verilmesi planlanmıştır. Raporla Türkiye'de turizmin çeşitlendirilmesi konusunda yapılan çalışmalar içinde, kültür turizminin önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren Dünya genelinde ve özellikle de gelişmiş ülkelerde, Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu doğa, tarih ve kültür turizmine olan ilginin giderek artması turizm sektörümüz için çok önemli bir fırsattır. Türkiye'ye gelen turistlerin yaklaşık % 85'i Avrupa ülkelerindedir ve özellikle Fransa, İtalya ve İspanya'dan ülkemizi ziyarete gelen turistler, daha çok kültür turizmini tercih ederken, diğer Avrupa ülkelerinden gelenler ise, ülkemizi ağırlıklı olarak deniz-kum-güneş (3 S) turizmi için tercih etmektedirler. Bundan dolayı Avrupa ülkelerindeki turizm pazar payımızın sürdürülebilir turizm ürünlerinin tanıtımıyla artırılması planlanan diğer önemli hususlar arasındadır (2007: 35-38).

Yine bu rapora göre ülkemizde, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan sosyal yaşama konu olmuş, bilimsel ve kültürel açıdan özgün değerler taşıyan, yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıkların yani kültür varlıklarının korunması ve gerektiğinde çevrelerinde bir tampon bölge veya geçiş bölgesi olarak tanımlanabilecek bir alan oluşturularak, bu alan içerisindeki yapılaşmaların ve diğer fiziksel eylemlerin denetim altında tutulması gerekmektedir (2007: 21). Bundan hareketle Zeytinbağı'nın sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel kaynakların korunmasının, yeni yapılaşmaların denetim altına alınmasının, turizmin geliştirilmesi açısından önemli olduğunu söylemek mümkündür.

Doğal kaynaklara, tarihi ve kültürel varlıklara dayanan turizm türleri, sürdürülebilir turizm türleri olarak adlandırılmaktadır. Sürdürülebilir kalkınma, insan ile doğa arasında denge kurarak, doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına ve kalkınmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşımaktadır. Sürdürülebilirlik kavramı turizme uygulandığında "turizm kaynaklarının tüketilmeden, kirletilmeden, içi boşaltılmadan gelecek turist nesillerinin de kullanabilmesini sağlayacak şekilde kullanımının düzenlenmesi" demektir (Özgüç, 1998: 203). Turizmde sürdürülebilirlik aynı zamanda turizme konu olan mekan ile turistler ve yerli halk arasındaki "dengenin korunmasını" da kapsamaktadır (Garrod vd., 2000: 694). Zeytinbağı'nda turizm faaliyetlerinin planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi, Zeytinbağı'nın sürdürülebilir bir şekilde kalkınmasına, doğal ve kültürel varlıkların korunmasına, gelecek nesillerin de bu kaynakları tanınmasına ve kullanmasına büyük katkı sağlayacaktır.

Tarihî ve kültürel kaynakların turizm açısından önemleri bulunduğu gibi başka bir takım değerleri vardır. Kültür varlıklarının; belgesel değeri, tarihsel değeri, estetik/mimari değeri, ekonomik değeri ve kullanım değeri bulunmaktadır. Bir kültür varlığının en önemli değeri belgesel değeridir. Bir kültür varlığı salt fiziksel bir varlık olmaktan öte, içerdiği ve günümüz toplumuna aktardığı bilgiler nedeniyle önemlidir. Bir kültür varlığı, onu yaratan/kullanan ve zaman içerisinde değiştiren toplumların özelliklerini tanıma imkânı vermektedir. O toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve politik niteliklerinin yanı sıra, teknik düzeyleri, moda ve beğenileri, estetik yaklaşımları, yaşam biçimleri, ritüelleri, sosyal normları hakkında önemli ipuçları vermektedir. Maddî kültür varlıkları, bir toplumun geçmişinin somut belgeleridir ve dolayısıyla tarihsel bir değere de sahiptirler. Bir kültür varlığı, ait olduğu kültürün nitelikli bir ürünü olarak estetik ya da mimari bir değeri taşımaktadır. Kültür varlıklarının büyük bir bölümü, bir mekânı oluşturmaları (açık ya da kapalı) nedeniyle günümüz yaşamında rol alabilecek bir kullanım değerine sahiptir. Özellikle geleneksel konutlar ve onların oluşturduğu tarihsel çevreler söz konusu olduğunda ise, var olan yapıların ekonomik bir değeri vardır ve günlük yaşamın bir parçası olarak kentin bütünü içinde yer alabilirler (Asatekin, 2004: 49). Yukarıda da belirtildiği gibi kültür varlıklarının birçok değeri bulunmaktadır. Zeytinbağı'nda tarihî ve kültürel varlıkların bu çok önemli değerleri göz önünde bulundurularak, onların günümüz yaşamında da kullanılabilecek birer öge haline gelmesi sağlanmalıdır.

Herhangi bir kişiyi turizm faaliyeti içine çekebilmek, onu seyahat etmeye özendirilebilmek doğal, kültürel, sanatsal ve teknolojik olguların organize bir şekilde harekete geçirilmesiyle mümkündür. Bunu gerçekleştirebilmek için turistik bölge olmaya aday yörenin öncelikle doğal ve beşeri turistik çekiciliklerinin önce saptanması daha sonra da bu kaynakların turizm amaçlı değerlendirilebileceğinin ortaya konması gereklidir (Akova, 2000: 71). Zeytinbağı'nın coğrafi peyzajı, manzaraları, zeytini, zeytinlikleri, çınarları, çamları, denizi ve balıkları Zeytinbağı'nın doğal çekicilik kaynakları iken, Zeytinbağı evleri, Fatih Cami, Taş Mektep, kiliseler, hamam, tarihî çeşmeler ve eski zeytinyağı fabrikası Zeytinbağı'nın turizme konu olabilecek önemli tarihî ve kültürel varlıklarıdır.

Son yıllarda ülkemizde kırsal alanlarda, köylerde özellikle de çiftliklerde kısa süreli veya haftalık tatil geçirme istekleri artmaktadır. Bir ürünün yetiştirme aşamalarını gözlemlemek, hasat mevsiminde bizzat hasat işlerine katılmak, organik ürünlerin nasıl yetiştirildiğini öğrenmek, tatil süresinde bu ürünlerden tatmak, çiftlik hayvanlarına yakın olmak, çocukların kır hayatını öğrenmelerini sağlamak için kırsal turizme katılmak en ideal yoldur. Zeytinbağı'nda temel ekonomik faaliyet olan zeytin yetiştiriciliğinin, yörede aynı zamanda kırsal turizmin geliştirilmesinde kullanılması mümkündür. Ziyaretçilerin, zeytinlikler içerisindeki yöre mimarisine uygun bir çiftlik evinde konaklayarak, zeytinin bakım işlerini yakından gözlemesi, hasat mevsiminde zeytin toplaması, zeytinin salamura edilmesi işlerini ve zeytinyağının elde edilmesini izlemesi mümkündür. Bu konaklama dönemi içerisinde zeytin, zeytinyağı, balık, yöresel ürünlerden ve yemeklerden tatması da olanak dahilindedir. Ziyaretçiler, bu çiftlikte kaldıkları süre içerisinde Zeytinbağı'ndaki tarihî ve kültürel kaynaklarını da görmeleri, yörede doğa-tarih-kültür turizminin birbirine bağlı, birbirine destekleyen bir bütün halini almasını sağlayacaktır. Soykan (2001: 171)'a göre de kırsal turizm, doğa ve kültürü buluşturan bir turizm türüdür ve diğer turizm türleriyle ve yakın çevreyle entegrasyonu oldukça yüksektir.

Zeytinbağı bir bucak merkezidir ve kendisine bağlı 13 köy bulunmaktadır. Bu köylerde ziraat faaliyetleri hakim geçim faaliyetidir. Bu köylerin de Zeytinbağı'nda geliştirilecek olan turizm planlamasına dahil edilmesi gerekmektedir. Ekolojik dengede baskı oluşturmayacak şekilde bu köylerde de rekreatif faaliyetlere yönelik (doğa yürüyüşü yapma, fotoğrafçılık, kamp yapma, yöre yemeklerinden tatma, el işlerinin değerlendirilmesi v.b.) ve öğrenciler için ekoloji eğitimi verme gibi kullanımların artırılması gerekmektedir. Bazı köylerin sahip olduğu tarihî sivil mimari örnekleri başta olmak üzere anıt ağaçlar gibi kırsal değerler, yöresel ürünler mutlaka korunmalı ve bu değerler o bölgenin sürdürülebilir bir şekilde kalkınması için kullanılmalıdır (Akay Ertürk, 2008b: 362). Ekoturizm aynı zamanda kırsal yerleşmelerin tarihsel kimliklerinin korunmasını sağlayarak, yerleşmelerin birbirine benzemesini önleyecek, farklılıklar turizmde çekiciliği devam ettirecektir (Doğaner, 2001: 37).

Zeytinbağı, yine son yıllarda büyük şehirlerde yaşayanlar tarafından talep gören günlük veya haftasonu turlarına da dahil edilmeye başlanmıştır. Zeytinbağı'na, Bursa dışında İstanbul, Eskişehir, Ankara ve İzmir'den de ziyaretçi gelmekte, bu turların başlangıç noktası

bu sayılan şehirlerden birisi olabilmektedir. Yani Zeytinbağı'nın ziyaretçi hinterlandı oldukça geniştir. Düzenlenen bu turların Güney Marmara Bölümü'nü kapsayan güzergâhlarından birisi İznik-Bursa-Cumalıkızık-Mudanya-Kumyaka-Zeytinbağı-Gölyazı (Uluabat) güzergâhıdır. Yerleşmenin bu turlara dahil edilmesi, Zeytinbağı'nda turizmin gelişmesi adına olumlu bir durumdur. Böylece Zeytinbağı'nın, Marmara Bölgesi'nde turizm potansiyeli olan yerleşmelerle bir bütün içerisinde yer alması, yörenin turizmle kalkınması adına çok iyi bir gelişmedir. Burada üzerinde durulması gereken diğer önemli bir husus da, kış turizmi, kaplıca turizmi ve tarih turizmi açısından oldukça gelişmiş bulunan Bursa şehrinin Zeytinbağı'nın yakınında bulunmasının, Zeytinbağı turizmi için büyük bir avantaj olmasıdır. Bursa'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin, deniz kıyısında bulunan Zeytinbağı'nı ve Mudanya'yı da ziyaret etmelerinin sağlanması durumunda, kış-kaplıca-tarih turizmin doğa-tarih-kültür turizmiyle bir sinerji oluşturarak, yörenin, bölgenin ve ülkenin kalkınmasına büyük katkı sağlamaları mümkün olacaktır.

Zeytinbağı'nın doğal çekicilik kaynaklarının koruma-kullanma dengesi gözetilerek, bu kaynakların turizm amaçlı kullanılması, tarihi ve kültürel kaynaklarının restore edilmesi, işlev kazandırılarak korunması ve kullanılması Zeytinbağı'nda kırsal turizm, tarih ve kültür turizminin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Şekil 7: Zeytinbağı'ndan görünüm

Figure 7: A view from Zeytinbağı

TURİZM AMAÇLI KULLANILABİLECEK DEĞERLER

Tarihî ve Kültürel Çekicilik Olarak Zeytinbağı Evleri

Zeytinbağı evlerinin (mimari) özellikleri

Mesken ve mesken toplulukları, doğrudan doğruya insanın yarattığı ve doğal peyzajın yanında “beşeri” veya “beşerileşmiş” diyebileceğimiz peyzajın başlıca unsurlarıdır. İnsanlar ister devamlı, ister geçici, ister tek ev ister toplu bir halde yerleşmiş bulunsunlar yiyecek, içecek ve diğer beşeri ihtiyaçları nedeniyle daima, yerleştikleri ve ihtiyaçlarını karşılayan mahalle veya onun çevresine az çok bağlıdırlar, meydana getirdikleri mesken şekillerinde olduğu kadar yerleşme yerinin seçiminde ve yerleşmenin oluşmasında ve gelişmesinde de çevrenin coğrafi şartlarının etkisi çok büyüktür (Tanoğlu, 1954: 2). Zeytinbağı'nda yerleşmenin yer seçiminde, deniz kıyısında bulunma, iklimin uygun olması, önemli bir tatlı su kaynağı olan Çamaşır Deresinin varlığı, bu derenin birikinti yelpazesinin yerleşme için

uygun şartlar sunması, zeytinin ve diğer ürünlerin yetişmesi için iklim ve toprak şartlarının elverişli olması, derenin vadisinin yerleşmenin gelişmesi açısından da uygun olması gibi coğrafi şartlar etkili olmuştur.

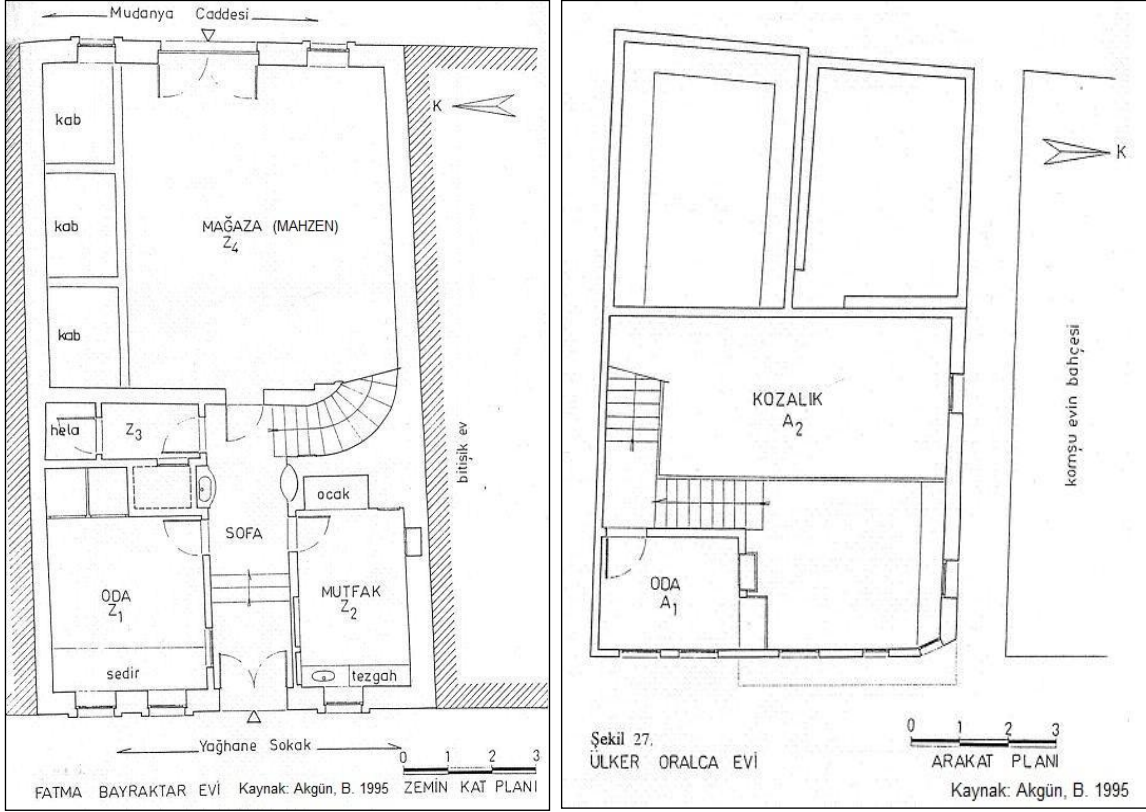
Zeytinbağı evlerinin 600 kadarı geleneksel mimari yapıdadır. Bu evlerden 200 tanesi, Bursa Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu tarafından tescil edilmiştir (Şekil 8). Çoğu yüz yıldan daha eski olan Zeytinbağı evleri, turizm açısından önemlidirler. Zeytinbağı evleri, buldukları bölgenin temel ekonomik faaliyeti olan zeytinciliğe ve bölgede daha önceki yıllarda yapılmış olan ipekböcekçiliğine uygun bir şekilde inşa edilmişlerdir (Şekil 9). Zeytinbağı evlerinin mimari özellikleri şu şekilde sıralamak mümkündür; Zeytinbağı'nda evler, genellikle bitişik nizam konut sırası içerisinde veya köşe parsellerde yer almaktadır. Bir bahçeye sahip olan evler nadirdir ve sokaktan direkt olarak evlere girilmektedir. İki veya üç katlı olan evlerin bir bölümünde bodrum katlarına da rastlanmaktadır. Bazı evlerde görülen ve kışlık kat olarak kullanılan ara katlar genellikle asma kat niteliğindedir. Alt katlar, yığma tekniğiyle taş malzemedir, üst katlar ise ahşap karkas tekniğiyle yapılmıştır (Akgün, 1995: 22).

Şekil 8: Restore edilmiş Zeytinbağı evleri **Figure 8:** Restored Zeytinbağı's houses

Lamba veya direk denilen dikey unsurların arası çarmık denilen verev ahşap unsurlarla takviye edilerek deprem tehlikesi azaltılır ve ahşap iskeletin içi yöreye göre değişen ahşap, tuğla, kerpiç vs. gibi yapı malzemeleriyle doldurulur (Şekil 10). Meskenlerin iç ve dış cepheleri sıvanarak duvarlar takviye edilmektedir. Bu mimari üslup, kuzeybatı Anadolu'da çok sık uygulanan ve "hımış tarzı" denilen bir yapı tekniğidir. Esas itibarıyla tahribkâr depremlere fevkalâde dayanıklı bu inşa tekniği, eski yapıların pek çoğunda uygulanmıştır. Kastamonu, Bolu, Kocaeli, İznik, Bursa ve Mudanya yörelerindeki iki veya üç katlı eski evlerin hemen hepsinde benzer malzeme ve mimari üslubun uygulandığı özellikle dikkat çekmektedir (Göney, 1967: 126).

Zeytinbağı evlerinde iç mekânların tamamı sıvalı ve badanalıdır. Topoğrafyadan dolayı parseller düzgün değildir. Zeytinbağı evlerinin büyük bir bölümü, dış görünüm itibarıyla Bursa'daki, Mudanya'daki ve İznik'teki geleneksel Türk evlerinden farklı değildir. Zeytinbağı evlerinin üst katları çıkmalı ve bol pencerelidir. Mahzen ya da kışlık odaların yer aldığı zemin katların pencere düzeni üst katlardan farklıdır. Zeytinbağı evlerinde mahzen, zeytinin depolandığı ve salamura yapıldığı mekândır ve mahzen, Zeytinbağı'nda aynı zamanda mağaza ismiyle de anılmaktadır. Hemen hemen her evin zemin veya bodrum katında bulunan mahzenlerde, boyutları 1.2 m.x2 m. olan ve her biri 800-3000 kg. zeytin alan kablak yer almaktadır. Kablakların zemini, mahzenin tabanından yaklaşık 1.5-2.5 m. daha aşağıda bulunmaktadır. Ancak bunun önemli bir mahsuru da bulunmaktaydı. Kablakların zemininin 1.5-2.5 m. aşağıda bulunmasından dolayı, foseptik çukurdan sızıntı olması durumunda zeytinlerin de bu durumdan olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır. Mahzende aynı zamanda zeytin fiçileri ile toprak zeytin küpleri de vardır. Zeytinbağı evlerinin çatı katları ise, ipekböceği yetiştiriciliği yapmaya uygun bir şekilde inşa edilmişlerdir. Çatılar, genellikle yerli kiremitle kaplıdır ve kapalı saçaklıdır (Akgün, 1995: 22).

Şekil 9: Zeytinbağı evlerinin planları **Figure 9:** The plans of Zeytinbağı houses

Zeytinbağı'nın tarihî evlerinin (Tüccar Nazmi Zeren Evi, Fatma Bayraktar Evi, Doktor Konağı, Mehmet Ali Parkın Evi, Hikmet Akdoğan Evi, Ülker Oralca Evi, Vapur Evi, Eski Postane Binası, Ayşe Emil Evi v.b.) hemen hemen hepsi yüz yıldan daha eskidir ve mimari açıdan çok değerlidirler. Bu evler, Zeytinbağı'na kimlik kazandıran ve Zeytinbağı'nın diğer sahil yerleşmelerden ayıran yapılarıdır. Zeytinbağı'nın tarihî evleri, şehri farklı ve benzersiz kılan en önemli unsurlardır. Zira burada da tıpkı İstanbul ve İznik'de olduğu gibi Rumların kiliseleri, okulları gibi bazı dinî ve resmî binaları aynen muhafaza edilmiş; yörenin Türk ve Rum sakinlerinin coğrafi muhit şartlarına uyum içinde inşa ettikleri hımış tarzda meskenler de korunmuştur.

Günümüzde Zeytinbağı'nda geleneksel evlerin sadece bir kısmının restorasyonu yapılabilmektedir. Ancak sadece birkaç meskenin restore edilip diğer alanlardaki evlerin kendi haline bırakılıp yıkılmaya mahkûm edilmeleri doğru değildir. Bu hususta çevrenin bir bütün olarak ele alınması ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylece sadece konut koruması veya bir mimari yapının korunması olarak değil, ev-sokak-mahalle-şehir-çevre gibi değerlerle ifade edilebilecek bir koruma teşebbüsünde bulunulmalıdır. Bu doğrultuda gerçekleştirilecek hareket içinde yerleşmenin topyekûn korunması amaçlanmalıdır (Bayartan, 2003: 263).

Şekil 10: Restore edilmemiş bir Zeytinbağı evi
Figure 10: One of the unrestored Zeytinbağı's house

Dinî Yapılar

Zeytinbağı'ndaki kiliselerin, Bizans Sanatı tarihindeki önemleri büyüktür. Trigleia Manastırı İsa Kilisesi (Hagios Stephanos Kilisesi-Fatih Camii), günümüzde Fatih Camii olarak kullanılmaktadır (Şekil 11). Yapı 9. yüzyılın sonlarında inşa edilmiş, 1063-1065 depremlerinde hasar gördükten sonra 11. yüzyılın sonu ile 12. yüzyılın başlarında onarılmıştır. Yapı 1661 yılında "Fatih Camii" adıyla ibadete açılmıştır. Caminin batısını sınırlayan çevre duvarına bitişik çeşme ise, kitabesine göre 1614-1615 yıllarında Hasan İbni Ali tarafından vakfedilmiştir (Karacan, 2009: 56). Fatih Camii 1855 yılında Bursa ve çevresinde meydana gelen depremde de hasar görmüş ve onarılmıştır. 1920-1922 yıllarında Zeytinbağı'nın Yunanlılar tarafından işgali esnasında yapı yeniden kilise olarak kullanılmış ve şehrin kurtuluşundan sonra ise, tekrar cami haline dönüştürülerek, ibadete açılmıştır. Günümüzde cami olarak işlevini sürdürmektedir.

Trigleia Manastırı Kilisesi (Panagia Pantobasilissa Kilisesi-Kemerli Kilise), 13. yüzyılın sonlarında yapılmıştır. Bu yapı dışta bulunan takviye payandaları sebebiyle Kemerli Kilise olarak adlandırılmıştır. Şu an harap durumdadır.

Hagios Sergios (Medikion/Medikios) Manastır Kilisesi, Zeytinbağı'nın güneyindeki ana yoldan ayrılıp, zeytinliklere çıkan yolun başlangıcında bulunmaktaydı. Manastır 810

tarihinde yapılmıştır. Medikion Manastır Kilisesi, Batı Anadolu'daki en önemli manastırlardan birisiydi. Günümüze ulaşamamıştır (Tuvi, yılı belirtilmemiş: 41).

Şekil 11: Fatih Camii (Eski Hagios Stephanos Kilisesi)

Figure 11: Fatih Mosque (The old Hagios Stephanos Church)

Ioannes Theologos Pelekete Manastırı Kilisesi (Aya Yani Kilisesi), Zeytinbağı'nın 3 km. batısında sahile yakın bir tepenin üstünde yer almaktaydı. Kilise 709 tarihinde inşa edilmiştir. Bir çiftlik binasının yapımı sırasında yıktırılmıştır (Büyükögen, 1969: 88).

Zeytinbağı'nda Yemekhane olarak adlandırılan, kültürel ve sosyal etkinlikler için kullanılan yapı ile özel mülk olan ve konut olarak kullanılan DüNDAR Evi de eski kiliselerdir.

Tarihî hamam, Yavuz Sultan Selim'in saltanatı döneminde (1512-1520) bölgeye yerleştirilen Türkler tarafından inşa edilmiştir. Fatih Camisinin hemen yanında yer alan hamam, günümüzde kullanılmamaktadır. Belediye tarafından restorasyonu yapılarak kullanıma açılması planlanmaktadır.

Tarihî metinlerdeki (çoğunlukla 9. yüzyıla ait olan ve azizlerin hayat hikayelerini içeren kaynaklar) bilgilerle, arkeolojik kanıtları birleştirmeyi amaçlayan ve Marmara Denizi'nin güney kıyısındaki Bizans manastırlarına ilişkin yapılan bir araştırmanın 2005 yılı sonuçlarına göre Zeytinbağı ve çevresinde yapılan yüzey araştırmalarında birçok sivil ve askeri yerleşim yeri (Trigleia, Kapanca vb.) ile limanları da olan manastırlar (Sivzi vb.) tespit edilmiştir (Şekil 2). Kapanca limanındaki mendirek korunmuş ve liman, antikiteden 13. yüzyıla kadar kullanılmaya devam etmiştir. Buna göre buranın büyük bir liman olduğu anlaşılmıştır. Bu bölge, Pelekete Manastırı'ndan birkaç kilometre uzaklıktadır; ayrıca Bizans Dönemine tarihlenen yapıların bulunduğu Ketenderesi'ne de yakındır. Sivzi'de de rihtimler, binalar ve eski bir mezarlık bulunmuştur. Bu araştırmayla aynı zamanda Bizans Dönemi'nde bu bölgede, birbirine yakın konumda birçok liman olduğu; önemli yerleşimler (Kios/Gemlik ve Apameia/Mudanya) ile daha küçük kasabaların (Trigleia/Zeytinbağı, Dasklion/Eşkel) yanı sıra limanlar (Kapanca) ve bazıları liman olarak da kullanılan manastırların (Pelekete, Sivzi, Elegmoi/Kurşunlu) bulunduğu tespit edilmiştir. (Auzepy, 2007: 2).

Taş Mektep

Taş Mektep, Zeytinbağı'nın coğrafi peyzajının en etkileyici öğelerinden birisidir (Şekil 13). Okulun inşaatı 1904 yılında başlamış ve 1909 yılında tamamlanmıştır. Mimarı M.

Myrides'tir. Kagir okul binası, o dönemlerde Avrupa'da yaygın olan Neo-klasik tarzda inşa edilmiştir. Bina, dört katlıdır; ikisi normal kat diğer ikisi ise, bodrum katıdır. İkinci bodrum, ön cephede ana binadan bağımsız bir yarım bodrum kat şeklinde depo olarak kullanılmak amacıyla inşa edilmiştir (Dostoğlu, 2000: 141). Taş Mektep, 1957 yılına kadar ilkököl olarak ve bu tarihten sonra da ortaokul olarak kullanılmıştır. Ancak 1988 yılında sonra kullanımının riskli bulunmasından dolayı uzmanlar binaya girilmesine izin vermemiştir. 24.05.2000 tarihinde Uludağ Üniversitesi Rektörlüğü ve Bursa Valiliği arasında imzalanan protokolle 49 yıllığına İl Özel İdaresi tarafından Uludağ Üniversitesi'ne tahsis edilen Taş Mektep binasının restorasyonu yapılarak Uludağ Üniversitesi tarafından eğitim ve araştırma merkezi olarak kullanıma açılması planlanmıştır. Ancak günümüze kadar Taş Mektep'in restorasyonu yapılmamış, Zeytinbağı Belediyesi binanın mülkiyetinin kendi tarafına verilmesi için girişimde bulunmuştur.

Şekil 12: Taş Mektep
Figure 12: Taş Mektep

Zeytin ve Zeytinyağı

Zeytinbağı'nda yetiştirilen ve dünyanın en iyi sofralık çeşidi olarak kabul edilen zeytin çok özel bir değerdir. Bu zeytin türü literatüre geçmiştir. Kendine has tadı ve özellikleri bulunan bu zeytin, orta boyda, küçük çekirdekli ve çekirdeği meyvesine yapışmayan çok lezzetli bir zeytin çeşididir. Zeytinin salamura yöntemiyle 3-4 yıl saklanması mümkündür. Zeytinbağı'nda olgunlaşmış yeşil zeytinlerden kırma, çizme ve az tuzlu konserve zeytin de üretilmektedir. Ayrıca bu zeytin sadece sofralık olarak tüketilmemekte, aynı zamanda zeytin yağı üretimine de uygun özelliklere sahip bulunmaktadır. Zeytinbağı'nda yaklaşık 300.000 adet zeytin ağacı bulunmaktadır ve halkın büyük bir bölümünün temel geçim faaliyeti zeytinciliktir. Çok kaliteli bir zeytin olmasına karşın Zeytinbağı'nda yetiştirilen zeytin, halen dış pazarlarda tanınan bir zeytin değildir. İç pazarda gördüğü ilgiyi, dış pazarda görmesi için Tarım ve Köyşleri Bakanlığının da desteğiyle tanıtım ve reklam kampanyalarının yapılması gerekmektedir.

Zeytinbağı'nda turizmin gelişmesiyle birlikte zeytinini kendisi yetiştiren yöre halkı zeytini ve zeytinyağını bazan evlerinin önünde bazan da sahildeki tezgâhlarda satmaya başlamıştır.

Zeytin ve zeytinyağının satışıyla genellikle kadınlar ilgilenmektedirler. Zeytin ve zeytinyağı ile birlikte yörede yetiştirilen sebze ve meyveler, el işleri de bu tezgahlarda satılmaktadır. Zeytinbağı'nda zeytin ve zeytinyağı aynı zamanda küçük dükkanlar da satılmaktadır. Bundan hareketle tarihi ve kültürel turizmle entegre halinde gelişen kırsal turizmin kadın istihdamını arttırdığını söylemek mümkündür (Şekil 13).

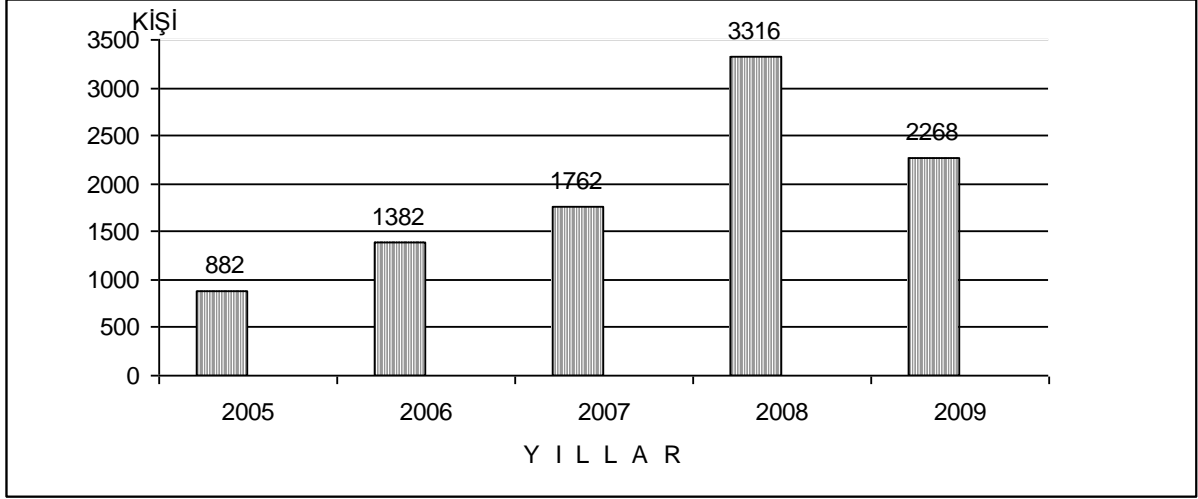
Şekil 13: Zeytinbağı'nda zeytin, zeytinyağı, sebze ve meyve ile diğer yöresel ürünlerin satışı

Figure 13: Olive, olive oil, vegetables and fruits and other local products for sale in Zeytinbağı

Tarihî Çınarlar

Yaş, çap ve boy itibarıyla kendi türünün alışılmış ölçüleri üzerinde boyutlara sahip olan yöre folkloründe, kültür ve tarihinde özel yeri bulunan, geçmiş ile günümüz, günümüz ile gelecek arasında iletişim sağlayabilecek uzunlukta doğal ömre sahip olan ağaçlar anıt ağaçlar olarak adlandırılmaktadır. Anıt ağaçlar, çoğunlukla yaşları 100 yaşından fazla olan doğal kültürel varlıklardır. Zeytinbağı'nda anıt ağaç olarak tescil edilmiş 13 adet çınar ağacı bulunmaktadır. Bu çınarların büyük bir bölümü yerleşmenin ana caddesinde bulunmaktadır (Şekil 3). Bu ağaçlar, yerleşmenin coğrafi peyzajını çekici kılan önemli doğal kaynaklardır.

ZEYTİNBAĞI (TRİLYE)'NDA TURİZM İMKANLARI

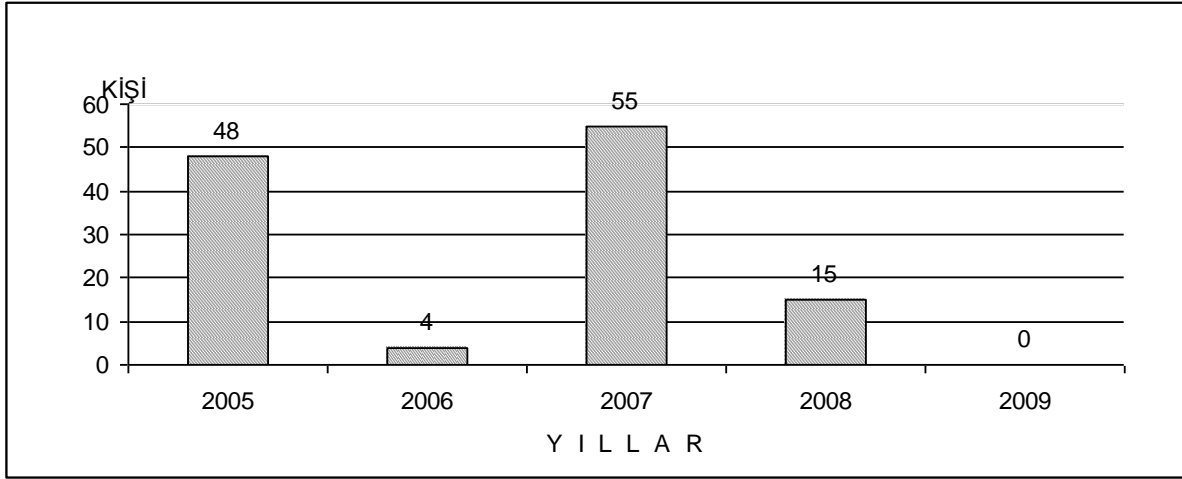

Şekil 15: Zeytinbağı'ndaki iki yıldızlı otelde konaklayan yerli turistlerin sayısı (2005-2009 yılları arasında)

Figure 15: The number of domestic tourists who stay at a 2 star hotel in Zeytinbağı (between 2005-2009)

(Kaynak: Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) (Resource: Bursa Provincial Directorate of Culture and Tourism)

Zeytinbağı'nı ziyaret ederek, burada konaklamayı tercih eden yabancı turistlerle ilgili konaklama istatistiklerine göre ise, Zeytinbağı'ndaki bu tesiste 2005 yılında 48 kişi, 2006 yılında 4 kişi, 2007 yılında 55 kişi, 2008 yılında 15 kişi konaklamıştır. 2009 yılında tesiste yabancı turist konaklamamıştır (Şekil 16).

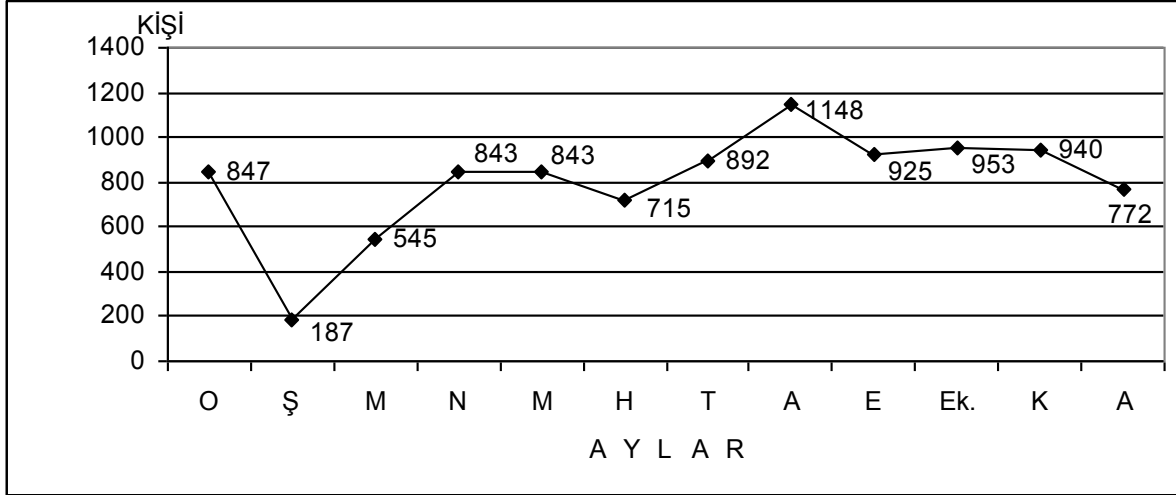

Şekil 16: Zeytinbağı'ndaki iki yıldızlı otelde konaklayan yabancı turistlerin sayısı (2005-2009 yılları arasında)

Figure 16: The number of foreign tourists who stay at a 2 star hotel in Zeytinbağı (between 2005-2009)

(Kaynak: Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) (Resource: Bursa Provincial Directorate of Culture and Tourism)

Zeytinbağı'nı ziyaret edip, konaklamayı tercih eden yerli ve yabancı turistlerin Zeytinbağı'nı görmek ve konaklamak için 2005-2009 yılları arasında hangi ayları tercih ettiği incelendiğinde, yerleşmenin yılın her ayı ziyaret edildiği ve bu otelde konaklama yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Ancak turistler Zeytinbağı'ndaki bu otelde en çok (1148 kişi) Ağustos ayında en az (187 kişi) ise, Şubat ayında konaklamayı tercih etmişlerdir (Şekil 17).

Şekil 17: Zeytinbağı'ndaki iki yıldızlı otelde aylara göre konaklayan kişilerin sayısı (2005-2009 yılları arasında)

Figure 17: The number of persons per months who stay at a 2 star hotel in Zeytinbağı (between 2005-2009)

(Kaynak: Bursa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) (Resource: Bursa Provincial Directorate of Culture and Tourism)

TURİZM PLANLAMASI

Zeytinbağı, 1981 yılında Bursa Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, çeşitli dönem ve uygarlıkların yaşam şekline, sosyal ve ekonomik yapısına, kısacası köklü bir tarihe ayna tutması sebebiyle “kentsel sit alanı” ilan edilmiş, mimari dokusu koruma altına alınmıştır. Doğal, kültürel, tarihi ve mimari zenginliğe sahip olan bu kentsel sit alanının çevresi de doğal sit alanı olarak belirlenmiştir. Zeytinbağı ve çevresinin, deniz ile karanın birleştiği bir noktada yani kıyıda yer almasından, zeytin ağaçlarından ve çamlardan oluşan bitki örtüsünün varlığından dolayı doğal sit alanı ilan edilmiştir. Kentsel sit alanı ilan edilmesinden sonra 1989 yılında Zeytinbağı'nın ilk koruma amaçlı İmar Planı, Zeytinbağı Belediyesi tarafından yaptırılmış, bir yıl sonra 1990 yılında (31.08.1990 ve 1299 sayılı kararlar) onaylanarak yürürlüğe girmiştir. Böylece Zeytinbağı'nın korunarak gelişmesinin sağlanması, tarihi yapıların ve sivil mimari örneklerinin turizme kazandırılması için ilk adım atılmıştır. 1990'lı yıllarda yerleşmede turistik faaliyetlerin çok canlı olduğunu söylemek mümkün değildir. Zeytinbağı'nın tanınırlığı ve bölgeye gelen ziyaretçi sayısı daha önce de belirtildiği gibi 2000'li yılların başında yörede çekilen dizi filmlerinden sonra artmıştır. Seyahat dergilerinde Zeytinbağı ile ilgili yazıların yayınlanması yörenin daha çok kişi tarafından tanınmasını ve ziyaret edilmesini sağlamıştır.

Kalkınmakta olan ülkelerin turizm sektöründen yararlanabilmesi için ulusal, bölgesel ve yerel planlamanın dikkatli bir şekilde yapılması gerekmektedir. Planlama, aynı zamanda turizmin kontrolsüz bir şekilde gelişmesini ve kendi dayandığı kaynakları tahrip etmesini önleyecektir. Turizm planlamaları, zaman (kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli planlamalar) ve mekan (bölgearası, ulusal, bölgesel, yerel ve sektörel planlamalar) hususları esas alınarak yapılmalıdır. Başarılı bir planlama ise, temel olarak beş hususu kapsamaktadır;

a) halen elde mevcut ya da gelecekte kullanılacak tüm olanakların bir dökümünü yapmalı, b) muhtemel turist pazarının değerlendirilmesi yapılmalı, c) talebin arzdan daha fazla olduğu alanlar araştırılmalı, d) turizm kalkınmasının mali yönü için iç ve dış yatırım olanakları bulunmalı, e) doğal özellikler, kültürel miras ve toplumsal hayatın özelliklerinin korunması ve geliştirilmesine çalışılmalıdır (Özgüç, 1998: 206). Zeytinbağı'nda turizmin planlı bir şekilde geliştirilmesi için bu beş husus göz önünde bulundurulduğunda aşağıda belirtilen konular üzerinde durulması gerektiği ortaya çıkmaktadır;

a) Zeytinbağı'nda mevcut ve gelecekte kullanılacak tüm kaynakların (doğal, kültürel, tarihi, mimari) bir envanterinin çıkarılması,

b) Zeytinbağı'na nerelerden (yurt içinden ve yurt dışından) ziyaretçi (günübürlük veya konaklamalı) gelebileceğinin değerlendirilmesi,

c) Zeytinbağı'nın daha çok hangi amaçlarla, ne zaman daha fazla ziyaret edildiğinin belirlenmesi,

d) Zeytinbağı'nda turizmin geliştirilmesi için hangi iç ve dış kaynaklardan faydalanılması gerektiğinin belirlenmesi,

e) Zeytinbağı'nın doğal ve kültürel kaynakların korunması, toplumsal hayatın özelliklerinin korunması ve geliştirilmesi gerekmektedir.

SORUNLAR VE TURİZMİN GELİŞTİRİLMESİ İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Turizm, bir başlangıç ve bitiş mekanı ile bu ikisi arasında bağlantıyı sağlayan “ulaşım koridoru” bütününde gelişen ulusal, bölgesel ve uluslararası bir harekettir (Emekli vd., 2006: 4). Zeytinbağı, Bursa ve İstanbul gibi büyük şehirlere yakın bir konumda bulunmaktadır. Şehrin kalabalık ve yoğun hayatından sıkılanlar ile farklı yerler görmek isteyenler için Zeytinbağı sakinliği ve sahip olduğu çekicilikleriyle çok uygun bir yerleşmedir. Yerleşme, son yıllarda yenilenen, genişletilen yoluyla ve korunaklı hale getirilen limanı ile daha ulaşılabilir bir duruma gelmiştir. Zeytinbağı'na karayolunun yanı sıra deniz yoluyla da ulaşmak mümkündür. İstanbul'dan Mudanya'ya hızlı feribot ve deniz otobüsü seferleri yapılmaktadır. Mudanya'dan sonra minibüse binilerek Zeytinbağı'na gelmek mümkündür. Mudanya ile Zeytinbağı arası 11 km.'dir.

Son yıllarda ülkemize yönelen kruvaziyer (gemi) turları Marmara Denizi içerisinde sadece İstanbul'a uğramaktadırlar. Bu gemilerin Mudanya'ya da yanaşarak, turistlerin Bursa ve çevresini de ziyaret etmesi için de girişimlerde bulunmaktadır. Zeytinbağı, Mudanya'ya çok yakın bir konumdadır ve sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel kaynakları yenileyebilir, düzenleyebilir ve turistik ürün haline getirebilir ise, yerleşmeyi ziyaret eden yerli ve yabancı turist sayısı artacak, yeni iş imkânları ortaya çıkacak, ticaret hacmi büyüyecek ve şehrin ekonomisi düzelme yolunda büyük bir atılım yapacaktır.

Zeytinbağı'nda birçoğu yüz yıldan daha eski olan tarihi evlerin kaynak bulunarak (TOKİ, yerel yönetimler), restore edilmesi gerekmektedir. Bu geleneksel evlerin yoğunlaştığı bölgede dokuyu bozacak yeni inşaatlara izin verilmemesi, günümüz teknikleriyle daha önce yapılmış olan binaların ise, dokuya uygun bir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu tarihi dokunun bulunduğu sahada, geleneksel evlere farklı işlevler kazandırmak mümkündür. Örneğin merkezi konumda olan tarihi evlerden birisi, Zeytinbağı'nın acil olarak ihtiyaç duyduğu ziyaretçi bilgilendirme merkezine dönüştürülmelidir. Bu merkezde dilimizde ve diğer dillerde hazırlanmış; yöreyi tanıtan kitaplar, broşürler, haritalar, kartpostallar (üç boyutlu olanlar da olmalı), Zeytinbağı evlerinin maketleri, hediyelik eşyalar, dünyanın en iyi sofralık zeytini olarak kabul edilen yağlı sele zeytini, dekoratif şişeler içerisinde zeytinyağı, sabun, Zeytinbağı'na özgü olan cevizli lokum (bir çeşit ekmek) ve simit gibi ürünlerin satışı yapılmalıdır. Bu merkezde interaktif bilgilendirme imkânları da geliştirilmeli ve ziyaretçilerin dinlenme gibi ihtiyaçları da karşılanmalıdır.

Son iki yıldır Zeytinbağı'nda eski evlerin restore edilerek, butik otel haline dönüştürülmesi turizm açısından olumlu bir gelişmedir. Ancak restorasyon işleri yapılırken, hatalı onarımların yapılmasının önüne geçilmesi için yenileme işinin uzmanlar tarafından denetlenmesi gerekmektedir.

Avrupa Konseyi'nin "Avrupa: Bir Ortak Miras" kampanyasının 25. yılı kapsamında oluşturduğu Avrupa Tarihi Kentler Birliği'nde, ülkemizin etkin bir şekilde temsilinin sağlanması için 2000 yılında Türkiye Tarihi Kentler Birliği Bursa'da kurulmuştur. Bu birliğin amacı, tarihi kentlerin bir araya getirilmesi ve bu kentler arasında kentsel, kültürel ve doğal mirasın bir ortak miras anlayışıyla korunması ve yaşatılmasıdır. Zeytinbağı Belediyesi, Türkiye Tarihi Kentler Birliği'nin kurucu üyeliğinde yer almıştır. Yerel yönetimin doğal, tarihi ve kültürel kaynakların korunması ve yaşatılmasını amaç edinen bir birlikte yer alması Zeytinbağı için çok olumlu bir gelişmedir.

Şekil 18: Balıkçı barınağı ve arkada Zeytinbağı
Figure 18: Fishing port and Zeytinbağı

Turizm faaliyetlerinin belki de en önemli motivasyonu olan tanıtıma büyük önem verilmesi gerekmektedir (Bulut, 1997: 111). Zeytinbağı'nın profesyonel bir şekilde tanıtımının yapılması, yörede turizmin geliştirilmesi için üzerinde durulması gereken temel konuların başında gelmektedir. Daha önceki yıllarda çekilmiş olan dizilerle ülke genelinde tanınmış olan Zeytinbağı'nın tanıtımı için sadece bu diziler yeterli değildir. Doğa ile tarihin buluştuğu bu kıyı yerleşmesi, bölgesel, ulusal ve uluslararası çapta düzenlenen turizm fuarlarında yerini almalıdır.

Zeytinbağı'nda zeytin yetiştiriciliği ve zeytinlerin işlenmesi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Günümüzde zeytinin işlenmesi modern tekniklerle yapılmakla birlikte, az da olsa geleneksel yöntemler de kullanılmaktadır. Zeytinbağı'ndaki tarihi evler daha önce de belirtildiği gibi bodrum katlarında zeytinin işlenmesine uygun bir şekilde inşa edilmişlerdir. Bu evlerden bir tanesi ziyaretçilerin zeytinin hangi aşamalardan geçerek, en iyi sofralık zeytin haline getirildiğini izlemeleri için uygun bir hale getirilerek, zeytin müzesine dönüştürülmelidir. Ayrıca eski zeytinyağı fabrikası yenilenerek, turizm faaliyetlerinde kullanılması sağlanmalıdır.

Taş Mektep'in mülkiyetinin Zeytinbağı Belediyesine devri gerçekleştirildikten sonra bu görkemli binanın eski fonksiyonuyla uyumlu, eğitim amaçlı kullanılması daha uygun olacaktır. Restore edildikten sonra bina, Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi veya Genel Lise olarak kullanılması durumunda, Zeytinbağı'ndaki öğrencilerin lise öğrenimlerini tamamlamak için Mudanya'ya veya Bursa'ya gitmesine gerek kalmayacaktır. Yerleşmede Otelcilik ve Turizm Meslek Lisesi'nin açılması Bursa ve çevresinde turizm faaliyetleri için eğitilmiş elemanların yetiştirilmesine büyük katkı sağlayacaktır.

Yemekhane (eski kiliselerden birisi) olarak adlandırılan ve günümüzde kültür merkezi olarak kullanılan yapıda 12-17 Temmuz 2007'de ülkemizin çeşitli üniversitelerin Mimarlık Bölümlerinden akademisyenlerin ve öğrencilerin de katılımıyla "Kültür ve Mekan Tasarım Atölyesi" adlı etkinlik gerçekleştirilmiştir (Turgut Yılmaz, 2008: 6). Zeytinbağı'nda bu tür etkinliklerin düzenlenmesi, yerleşmede çeşitli sempozyumların ve toplantıların düzenlenebileceğini göstermektedir. Zeytinbağı'nda ayakta kalmış diğer bir kilise olan Kemerli Kilise'nin restore edilip, kültürel amaçlarla (sergi, müze) kullanılması da sağlanmalıdır. Böylece yapıya işlev kazandırılmakla birlikte, binanın yıkılması önlenerek ve kültürel amaçlarla kullanımı sağlanacaktır.

Turizmin geliştirilmesinde dikkat edilmesi gereken en önemli hususların başında o bölgede yaşayan insanların bu konuda eğitilmesi gelmektedir (Jamieson, 1993: 91). Zeytinbağı'nda yaşayan insanların özellikle de gençlerin, doğal çekicilikler ve kültür varlıklarıyla ilgili olarak koruma-kullanma kavramları ile turizmin geliştirilmesi konularında düzenlenecek olan eğitimlere ve yabancı dil kurslarına katılmaları teşvik edilmelidir.

Zeytinbağı'nda çeşitli kültürel ve sosyal etkinlikler, şenlikler ve festivaller (Örneğin zeytin festivali, barbunya balığı festivali gibi) düzenlenmelidir. Bu etkinliklerin duyurulmasına da önem verilmelidir.

Zeytinbağı'nda turizmi gelişimi planlanırken, dikkat edilmesi gereken diğer bir husus da ziyaretçi sayısının çok fazla artmasıyla ilgilidir. Zeytinbağı'nın aşırı kalabalık hale gelmesi, turizmi olumsuz yönde etkileyecektir. Çünkü şehrin kalabalığından sıkılıp, bir süre ondan ayrı kalmak isteyen, doğa ve tarihle iç içe olmak için Zeytinbağı'nı ziyaret eden kişi, aşırı kalabalıkla karşılaşması durumunda bir daha buraya gelmek istemeyecektir.

Türkiye ile Yunanistan arasında gelişen olumlu ilişkiler nedeniyle Yunanistan'dan Zeytinbağı'na gelen turist sayısında bir artış olmuştur. Bu bölgeden ayrılan Rumların yakınları zaman zaman Zeytinbağı'nı ziyaret etmektedirler. Yerel yönetimler arasında geliştirilen yakın ilişkiler, Zeytinbağı'na daha fazla turist çekmek amacıyla kullanılmalıdır.

Zeytinbağı'nda sokaklara ve ana caddeye tarihi yapılara yönlendiren işaretlerin konulması gerekmektedir. Ayrıca bu tarihi yapılar hakkında bilgi verecek, dokuyu bozmayacak şekilde yerleştirilecek tabelalara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yerleşmenin sahil şeridi kısmı mutlaka yeniden düzenlenmelidir. Sahilin yayalaştırılması, yer taşlarının arnavut kaldırımı gibi taşlarla değiştirilmesi, sahildeki yeni tarzda inşa edilen ve çok uyumsuz görünen binaların ön cephelerinin geleneksel dokuya yakın bir görünüme kavuşturulması gerekmektedir. Bu konuda Zeytinbağı Belediyesinin girişiminin bulunması olumlu bir gelişmedir.

Ana cadde olan İskele Caddesinin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu tür tarihi yerleşmelerde, turistlerin en yoğun olarak bulunduğu ana caddenin, sahilin ve tarihi yapıların bulunduğu sokakların mutlaka düzenlenmesi şarttır. Dış cephelerinin boyanması ve yenilenmesi gereken tüm yapılar tesbit edilmeli ve gereken yapılmalıdır. En çok kullanılan bu sokak ve caddelerin asfaltlanmasına, anıt ağaçların bakımının yapılmasına, çöplerin zamanında toplanmasına, çiçeklendirilmesine önem verilmesi gerekmektedir.

Zeytinbağı sahip olduğu doğal çevre, kültürel ve tarihi kaynaklarıyla fotoğraf çekmek için çok uygun bir yerleşmedir. Zeytinbağı'nın tanıtımında, şehrin bu özelliği üzerinde mutlaka durulmalıdır.

Zeytinbağı, gastronomi (yeme-içme) açısından da dikkat çekmektedir. Zeytinbağı'nın zeytini, zeytinyağı, balıkları, cevizli lokumu, simidi, şarabı da yeme içme açısından önemlidir. Bunlar ön plana çıkarılacak hususlar arasında yer almalıdır.

Zeytinbağı'nın yakın çevresinde bulunan ve antik dönemden kullanılan limanlar (Kapanca Limanı, Sivzi Limanı), turizm amaçlı kullanılmamaktadırlar. Bu limanların kalıntıları, ortaya çıkarılıp, çevresinin turizme hizmet edebilecek halde düzenlenmesi gerekmektedir.

Son üç yıldır, İstanbul-Zeytinbağı arasında tekne yarışları ("Bahar Yat Rallisi") yapılmaktadır. Yine 2009 yılında İstanbul ve Zeytinbağı arasında 24. Amiraller Kupası yat yarışlarının düzenlenmiştir. Zeytinbağı'nın yenilenen balıkçı barınağı bu tekneler için liman görevi görmektedir (Şekil 18). Bu limanın teknelerin, yatların, katamaranların yanaşması açısından uygun bir yer, Zeytinbağı'nın bu deniz araçlarının ihtiyaçlarını giderebilecek bir yer olması, doğa, tarih ve kültür açısından zengin bir yerleşme olması yat turizmi açısından önemlidir. Harcama kapasitesi yüksek olan bu insanların yöreye çekilmesi ekonominin canlanmasını sağlayacaktır.

Zeytinbağı'nda turizmin geliştirilmesi konusunda eksik kalan hususlar (en acil olarak ziyaretçi bilgilendirme merkezinin kurulması, tanıtım araçlarının yenilenmesi vb.) tamamlandıktan sonra İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa vd. gibi büyük şehirlerde ve yurt dışında Zeytinbağı'nın tanıtım etkinliklerinin düzenlenmesi gerekmektedir.

Son yıllarda Zeytinbağı'nda zeytin ağaçlarının bir kısmı kesilerek, zeytinliklerin içerisine villa şeklinde lüks konutlar inşa edilmektedir. Bu çok olumsuz bir gelişmedir. Mudanya ve Güzelyalı'da arazi kullanımı konusunda yapılan yanlışlıkların Zeytinbağı'nda da tekrar edilmesi önlenmelidir. Ziraat alanları mutlaka korunmalı ve bu alanlarda yapılaşmaya kesinlikle izin verilmemelidir.

SONUÇ

Marmara Denizi'nin güney kıyısında yer alan ve coğrafi konumu gereği büyük şehirlere yakın olan Zeytinbağı turizm imkânları açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Zeytinbağı'nda doğal çevre özellikleri, tarihi ve kültürel varlıklar turizmi destekler niteliktedir. Zeytinbağı deniz-kum-güneş turizmi açısından sahip olduğu dezavantajlı durumu, doğal çekicilikleri ve kültürel varlıkları turistik ürün haline getirerek ve planlı bir şekilde kırsal turizm ile tarih ve kültür turizmini geliştirerek avantajlı duruma dönüştürmesi mümkündür. Böylece Zeytinbağı'nda turizm planlı bir şekilde geliştirilerek, ekonominin canlanması, özellikle de gençlere ve kadınlara yeni iş imkânlarının ortaya çıkması, doğal çevre ile tarihi ve kültürel kaynakların koruma-kullanma dengesi göz önünde bulundurularak kullanılması mümkün olacaktır. Ancak bunun gerçekleşmesi uzmanların da yönlendirmesiyle, yöre halkının, yerel yönetimin ve gönüllülerin Zeytinbağı'nın turizmle kalkınması fikrini gerçekten içselleştirerek, bu konuda çaba harcayarak güçlerini birleştirmelerine bağlıdır.

KAYNAKÇA

AKAY ERTÜRK, S., 2008 a, Agriculture and Tourism Conflict: Case Study of Mudanya Region in the North West of Turkey, Natural Environment and Culture in the Mediterranean Region, Edited by R. Efe, G. Cravins, M. Ozturk and I. Atalay, Cambridge Scholars Publishing, 363-376, Newcastle upon Tyne, UK.

AKAY ERTÜRK, S., 2008 b, Bursa Ovası ve Çevresinin Ziraat Hayatı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

AKGÜN, B., 1995, Zeytinbağı (Zeytinbağı)'ndaki Eski Sivil Mimarlık Örneklerinin Belgelenmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

AKOVA, İ., 1998, Türkiye'de Turizm Sektörünün Olanakları ve Ekonomik Fonksiyonları, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Dergisi 6, 59-92, İstanbul.

AKOVA, İ., 2000, Alternatif Turizm Olanaklarımız, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Dergisi 8, 71-84, İstanbul.

ASATEKİN, N. G., 2004, Kültür ve Doğa Varlıklarımız Neyi, Niçin, Nasıl Korumalıyız?, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 104, Ankara.

AUZEPY, M., 2005, Bizans Manastırları (Bursa ve Yalova) <http://cat.une.edu.au/page/byzantine%20monasteries>, 01 Eylül 2009.

BAYARTAN, M., 2003, XIX. Yüzyılda Kütahya'nın Tarihi Coğrafyası, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı Doktora Tezi, İstanbul.

BOYD, S., 2002, "Cultural and heritage tourism in Canada: Opportunities, principles and challenges", Tourism and Hospitality Research, Volume 3, Number 3, 211-233.

<http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=3&hid=105&sid=d25d2a1f-13ea-4a35-af51-b01b8608e5cf%40sessionmgr112>, 17 Kasım 2009.

BULUT, İ., 1997, "Turistik Potansiyeli Yönünden Yozgat İli Kaplıcaları", Atatürk Üniversitesi, Doğu Coğrafya Dergisi 2, 69-114, Erzurum.

BÜYÜKÖĞEN, Kemal, 1969, Tirilye ve Siyi'deki Bizans Kiliseleri, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Sanat Tarihi Bölümü Bizans Sanatı Kürsüsü Lisans Tezi, TF 242, İstanbul.

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ (DİE), Belirli Yıllara Ait Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (2000 yılı öncesi), Ankara.

DOĞANAY, H., 1990, Türkiye Turizm Coğrafyası, Aşiyen Fotokopi, Erzurum.

DOĞANCI, K., 2005, "Prusa (Bursa) Kentinden Geçen Antik Yollar", I. Bursa Turizm Sempozyumu Bildiri Kitabı, Osmangazi Belediyesi Yay., 169-186, Bursa.

DOĞANER, S., 2001, Turizm Coğrafyası, Çantay Kitabevi, İstanbul.

DOSTOĞLU, N., 2000, "Geçmişin İzlerinden Geleceğe: Zeytinbağı ve Taş Mektep", Bursa Defteri 8: 136-143, Bursa.

EMEKLİ, G., 2005, "Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları ve Türkiye'de Kültürel Turizm", Ege Coğrafya Dergisi 14: 99-107, İzmir.

EMEKLİ, G., İBRAHİMOV, A., SOYKAN, F., 2006, "Turizmde Küreselleşmeye Coğrafi Yaklaşımlar ve Türkiye", Ege Coğrafya Dergisi 15: 1-16, İzmir.

EMEKLİ, G., 2006, "Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm", Ege Coğrafya Dergisi 15: 51-59, İzmir.

GARROD, B., FYALL, A., 2000, "Managing Heritage Tourism", Annals of Tourism Research, Vol. 27, No. 3, 682-708.

http://www.sciencedirect.com/science?_ob=MIimg&_imagekey=B6V7Y-3YS97Y5-8-1&_cdi=5855&_user=747273&_orig=search&_coverDate=07%2F31%2F2000&_sk=999729996&view=c&wchp=dGLbVlb-zSkzk&md5=b2c545ee1d0c9f810a0ad37cf897a1e7&ie=/sdarticle.pdf, 02 Aralık 2009.

GÖNEY, S., 1967, "Mengen Havzasındaki Köy Meskenleri", İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi 16, 112-132, İstanbul.

JAMIESON, W., 1993, "Planning For Small Town Cultural Tourism", ICOMOS International Scientific Symposium "Cultural Tourism" Tourism At World Heritage Cultural Sites:

The Site Manager's Hand Book, 90-96, Sri Lanka

http://www.international.icomos.org/publications/93sy_tou11.pdf, 22 Kasım 2009.

KAPLANOĞLU, R., 2001, Bursa Ansiklopedisi I (Yer Adları), Avrasya Etnografya Yayınları, İstanbul.

KARACAN, E., 2009, "Bursa ve Çevresindeki Bizans Dini Mimarisi", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Van.

ÖZDEN, M., 1966, Tirilye Nahiyesi Beşeri ve İktisadi Etüdü, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Enstitüsü Mezuniyet Tezi, TG 620, İstanbul.

ÖZGÜÇ, N., 1998, Turizm Coğrafyası Özellikler Bölgeler, Çantay Kitabevi, İstanbul.

SOYKAN, F., 2001, "Ege Bölgesi'nde Kırsal Turizme Özgün Bir Örnek: Şirince Köyü (Selçuk/İzmir)", Maltepe Üniversitesi Meslek Yüksek Okulu Dergisi 2001/1, Maltepe Üniversitesi Yayınları, 151-176, İstanbul.

SOYKAN, F., 2003, "Kırsal Turizm ve Türkiye Turizmi için Önemi", Ege Coğrafya Dergisi 12: 1-11, İzmir.

ŞEKER, N., 1999, "Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Bir Kent: Bursa", Bursa Defteri 1: 117-131, Bursa.

TANOĞLU, A., 1954, "İskan Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod", Türkiyat Mecmuası, Cilt 11, 1-33, İstanbul.

TURGUT YILMAZ, H., 2008 Zeytinbağı: Devamlılık, Değişim, Dönüşüm: IAPS-CSBE Network Kültür ve Mekan Tasarım Atölyeleri 2, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

TUVİ, R., Geçmişten Bugüne Tirilye (Zeytinbağı), Net Ajans. (basıldığı tarih ve şehir kaynakta yazmamaktadır)

TÜRKİYE İSTATİSTİK KURUMU (TÜİK), Belirli Yıllara Ait Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (2000 yılı sonrası), Ankara.

UMAR, B., 1993, Türkiye'deki Tarihsel Adlar, İnkılap Kitabevi, İstanbul.